

ΠΕΡΙ ΑΙΣΘΗΤΙΚΟΤΗΤΟΣ ΤΩΝ ΦΥΤΩΝ¹

Δὲν ἤθελεν ἐξαρκέσει ἡμῖν ὁ χρόνος πολλῶν διαλέξεων, ἀν ἐπρόκειτο πρὸς συμπλήρωσιν τῶν φαινομένων τοῦ ἐρεθισμοῦ νὰ διαλάβωμεν περὶ τῶν διαφόρων δυνάμεων, τῶν δρῶσῶν ὡς ἐρεθίσματα ἐπὶ τῶν φυτῶν, αἶον τῆς θερμότητος, τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, τῆς δράσεως ἐφύγρων ἐπιφανειῶν ἢ ὑπογείων χώρων, ρευμάτων ὕδατος καὶ τῶν τοιούτων πρὸς πρόκλησιν τοῦ θερμοτροπισμοῦ, τοῦ ἠλεκτροτροπισμοῦ, τοῦ ὑδροτροπισμοῦ, τοῦ ῥεοτροπισμοῦ καὶ τῶν τοιούτων. Ὡσαύτως ἤθελε φέρει ἡμᾶς μακρὰν ὁ λόγος, ἀν ἐπρόκειτο νὰ περιγράψωμεν ἐνταῦθα τὸ ἐξ ἐξωτερικῆς ἐπαφῆς ἢ προστριβῆς ἐρέθισμα, τὸν καλούμενον ἀπποτροπισμόν, τῶν ἐλίκων καὶ τῶν βλαστῶν τῶν φυτῶν, ὅτε ἠθέλαμεν καὶ ἐνταῦθα ἀνεύρει ἴδια αἰσθητήρια τοῦ ἐρεθίσματος ὄργανα ἀνάλογα πρὸς πολλὰ τῶν ἀτελεστέρων ζῴων. Παραλείπομεν ὡσαύτως τὰς κινήσεις τῶν φύλλων πρὸς ὑπνον μετὰ τὴν ἔλλειψιν τοῦ φωτός, τὰς συμμύσεις ἢ διοίξεις τῶν ἀνθέων ἀναλόγως τῆς θερμοκρασίας, τὰς κινήσεις τῶν στημόνων, ὡς καὶ τὰς πολυπλόκους κινήσεις καὶ τὰ ὅλα συστήματα τῶν ὀργάνων πρὸς μεταθίβασιν τῶν ἐρεθισμάτων εἰς ἄλλας μακρὰν κειμένας χώρας Μιμόζης τῆς αἰσχυνηλῆς καὶ τοῦ ἡμετέρου Οὐερβάσκου καὶ ὄλων τῶν καλουμένων εὐαισθητῶν φυτῶν, ὡς καὶ τὰ τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων τῶν ἐντομοφάγων, ἀφήνομεν δὲ κατὰ μέρος καὶ τὰς πολυαριθμούς αὐτονόμους καλουμένας ἢ ἐκ πολλῶν γνωστῶν καὶ ἀγνώστων αἰτίων προερχομένας κινήσεις τῶν ἄρτι βλαστανόντων βλαστῶν ἀπὸ τῶν σπερμάτων τῶν περιλλοβλάστων φυτῶν καὶ τῶν ἤδη ηὔξημένων ὀργάνων. Διὸ καὶ περιοριζόμεθα μόνον εἰς ἓν εἶδος αἰσθητικότητος, τῆς τοῦ χημοτροπισμοῦ, ὅπως δι' αὐτοῦ κατανοήσωμεν σαφέστερον τὰ ἐπὶ τῆς οὐσίας τοῦ ἐρεθισμοῦ συμπεράσματα.

Οὐσίαι διαλελυμέναι ἐν ὕδατι ἢ ἀεριώδεις ἢ ἐξαεριούμεναι

¹ Ἔλεος' συνέχεια ἐκ σελ. 143.

προκαλοῦσιν ἐν ὠρισμένῃ πυκνότητι ἢ συγκεντρώσει διὰ τῆς χημικῆς αὐτῶν συγγενείας, ἤτοι διὰ δυνάμεως συγγενοῦς πρὸς τὴν βαρύτητα, ἔλξεις ἢ ὠθήσεις τῶν φυτικῶν ὀργάνων ἢ καὶ ὀλοκλήρων φυτῶν, ἂν ταῦτα εἶναι μικρά. Ἦς κινήσεις ταύτας ὀνομάζομεν χημοτροπικὰς ἢ χημοτακτικὰς. Αἱ προβολαὶ π. χ. τῶν κόκκων τῆς γύρεως διωθοῦνται εἰς τὸ στίγμα καὶ τὸν στῦλον τοῦ ὑπέρου ἐλκυόμεναι ὑπὸ τῆς χημικῆς συγγενείας τοῦ σακχάρου τοῦ ὑπέρου, τὰ σπερματοζωῖδια τῶν Βρυοφύτων καὶ Πτεριδοφύτων εἰσέρχονται εἰς τὸν αὐλὸν τοῦ ἀρχεγονίου ἰχνηλατοῦντα εἰς μὲν τὰ πρῶτα τὴν διάχυτον ἐν ὕδατι διάλυσιν τοῦ καλαμοσακχάρου, εἰς δὲ τὰ δεύτερα τὴν τοῦ μηλικοῦ ὀξέος. Εἰς τοὺς Λυκοποδιίδας προκλητικὸν τῶν σπερματοζωιδίων εἶναι τὸ κίτρικόν ὀξύ, εἰς τοὺς Μαρχαντιίδας πηκτινώδεις οὐσίαι. Συνήθως δὲ ἐπαρκεῖ ἐλαχίστη ποσότης οὐσίας τινος πρὸς πρόκλησιν τοιαύτης ἐντόνου ἐρεθιστικῆς κινήσεως, αἶον 0,00001 διαλύσεως μηλικοῦ ὀξέος ἐλκύει τὰ ἀσκόπιος ἐν καθαρῷ ὕδατι πλανώμενα σπερματοζωῖδια τῶν Πτεριδοφύτων.

Ἄν ἐντὸς ὕδατος, περιέχοντος θρεπτικὴν τινα ὀργανικὴν διάλυσιν, ὑπάρχωσι πολυάριθμα εἶδη Βακτηρίων, εἰσάγοντες τριχοειδῆ σωλήνα ἐνέχοντα ζωμὸν κρέατος παρατηροῦμεν ὅτι ἐντὸς αὐτοῦ συναθροίζονται ὠρισμένα εἶδη Βακτηρίων καὶ ὅτι ὁ σωλὴν πληροῦται ἐντελῶς. Ἦς ἔχοντα δηλ. χημικὴν συγγένειαν πρὸς τὸν ζωμὸν τοῦ κρέατος Βακτήρια, ἅμα προσεγγίσαντα τὴν ἐν τῷ ὕδατι χώραν, ἐν ἣ ἀπλοῦται ἢ εἰσέτι ἀραιῶς ἐκ διαχύσεως διάλυσις τῆς χημικῆς οὐσίας, εὐθὺς ἀλλάσσουσι διεύθυνσιν καὶ διευθύνονται πρὸς τὸ ἀδιακόπως πυκνότερον γινόμενον κέντρον αὐτῆς. Ἐὰν δὲ ἡ διάλυσις εἶναι λίαν πυκνή, ὀπισθοχωροῦσι καὶ διευθύνονται μακρὰν αὐτῆς (ἐμφοβὸς ἀντίδρασις).

Μεγίστην σπουδαιότητα ἔχει ἡ χημοτακτικὴ αὕτη ιδιότης τῶν φυτῶν καὶ πρὸς τὸ στοιχεῖον τὸ τὰ μέγιστα διαδεδομένον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς καὶ τὸ ὅποσον ὑπὲρ πάντα τὰ λοιπὰ ἔχει τάσιν νὰ ἐνοῦται σχεδὸν μεθ' ἄλλων τῶν λοιπῶν σωμάτων, τὸ ὀξυγόνον.

Ἀερόβια Βακτήρια εὐρισκόμενα ἐν τινι ὑγρῷ διευθύνονται πρὸς τὸ ὀξυγόνον τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος ἢ πρὸς τὸ ἀπολυμένον ὀξυγόνον ἀπὸ ὑδροβίων φυτῶν, ἀφομοιούντων ἐντὸς τοῦ

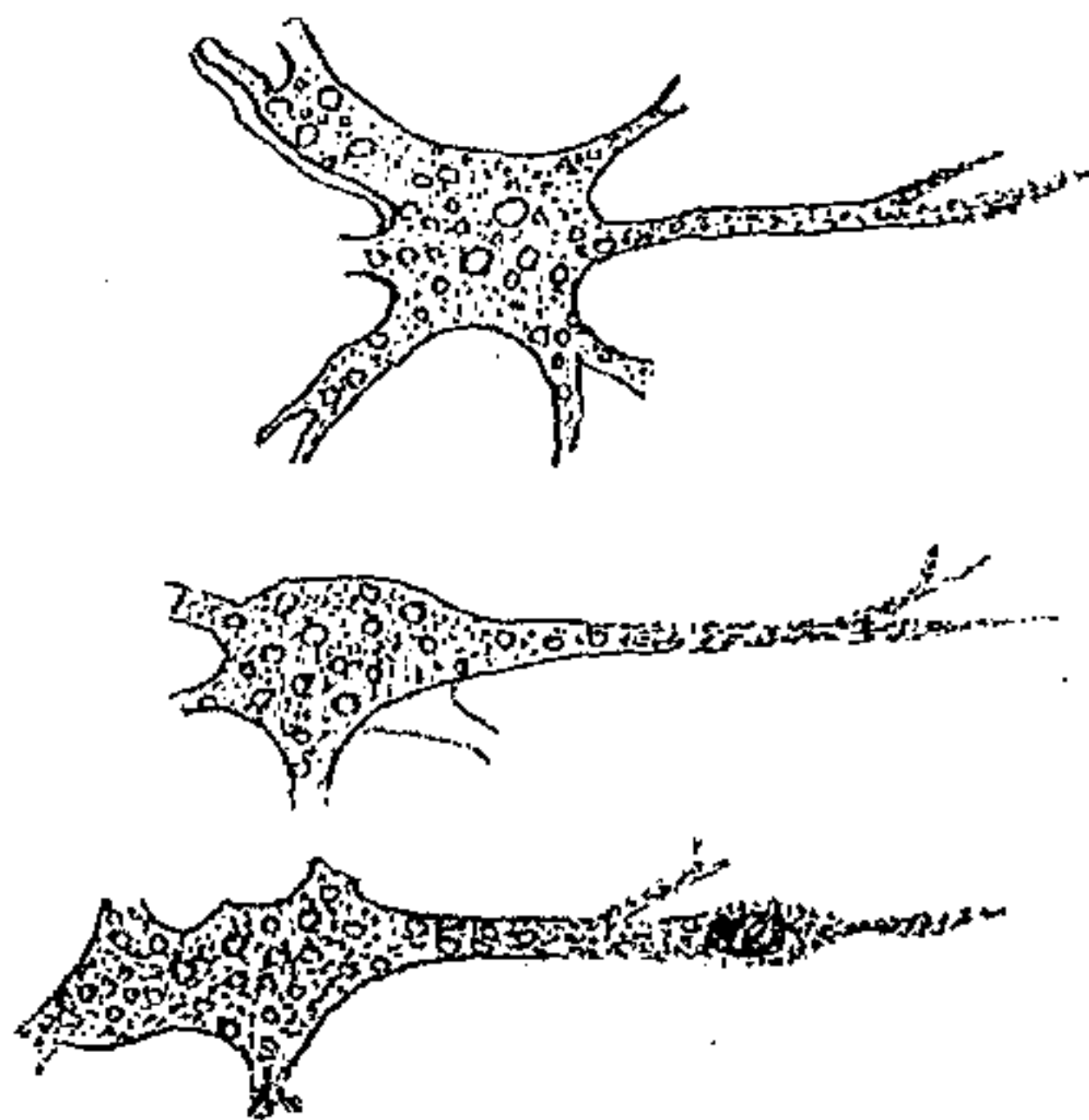
ὕδατος καὶ παραγόντων ἐπομένως ὀξυγόνον. Ἐν τῷ ὀξυγονούχῳ δὲ τούτῳ ὕδατι ἐκτελοῦσι καὶ τὰς κινήσεις αὐτῶν ζωηροτέρας καὶ μακροχρονιωτέρας.

Ἡ δρᾶσις αὕτη τοῦ ὀξυγόνου ὡς ἐρεθίσματος, ἐπεκτεινομένη καὶ εἰς τὴν ἀπαραίτητον ἔνωσιν αὐτοῦ μετὰ τοῦ ἀνθρακος τῶν ὀργανικῶν οὐσιῶν, ἤτοι τὴν ἀναπνοὴν ἀπάντων τῶν ζώντων ὄντων, ζώων τε καὶ φυτῶν, ὑποδεικνύει ἡμῖν ὅτι καὶ ἡ σπουδαιοτάτη αὕτη λειτουργία τῶν ὀργανικῶν πλασμάτων δὲν εἶναι τι ἄλλο ἢ ἐρέθισμα, προερχόμενον ἐκ τοῦ ἀερίου τούτου ἐπὶ τῆς ζώσεως ὀργανικῆς οὐσίας, τοῦ πρωτοπλάσματος. Ἐπειδὴ δὲ ἀπασαὶ αἱ ἐνδόμυχοι κινήσεις τῶν μορίων τοῦ πρωτοπλάσματος ἐξαρτῶνται ἐκ τῆς ὀξυγονώσεως ταύτης, ἤτοι ἐκ τῆς ἀναπνοῆς, ὅπου δὲ ἔλλειψις ὀξυγόνου καὶ ἀναπνοῆς ἐκεῖ καὶ θάνατος, ἀπαντα τὰ φαινόμενα τῆς ζωῆς τῶν ὄντων, ὅπως εἶπομεν καὶ ἐν ἀρχῇ, δὲν εἶναι τι ἄλλο ἢ ἐρεθιστικά. Ἄν δὲ προσθέσωμεν εἰς ταῦτα καὶ ὅτι τὸ φῶς ὡς ἐρέθισμα διὰ τῆς γλωροφύλλης συνιστᾷ τὴν πρώτην ὀργανικὴν οὐσίαν, ἐξ ἧς συγκροτεῖται ὅχι μόνον ὁ φυτικὸς, ἀλλὰ καὶ ὁ ζωϊκὸς κόσμος, καὶ ὅτι αἱ οὐσίαι αὗται ἀποτιθέμεναι ἐν τῷ ὀργανικῷ σώματι ὡς λαμβάνουσα ἐνέργεια ἐκλυομένη ὡς διάφοροι δυνάμεις, εἴταν δράσωσιν ἐπὶ τοῦ σώματος τούτου ἄλλα ἐρεθίσματα, κατανοοῦμεν σαφῶς τὴν παμμεγίστην σημασίαν τῆς χημικῆς συγγενείας πρὸς τὴν ζωὴν ἀπάντων τῶν ὄντων ἐν γένει.

Ἄλλὰ δὲν πρόκειται ἐνταῦθα περὶ τοιούτων ἐρεθισμάτων, δρώντων ἀμέσως ἐπὶ τῆς θρέψεως καὶ αὐξήσεως ἢ καὶ αὐτῆς τῆς γενέσεως καὶ διαμορφώσεως τῶν φυτῶν, ἀλλὰ μόνον περὶ ὠρισμένων δράσεων τῶν φυσικῶν δυνάμεων, γινομένων ἀντιληπτῶν δι' ὠρισμένων αἰσθητηρίων ὀργάνων καὶ ἐκδηλουμένων καταφανῶς δι' ἐκλυομένης κινήσεως. Περιγράφαντες δὲ δι' ἄδρων γραμμῶν τὰ κοινότερα τῶν φαινομένων τούτων ἀγόμεθα κατ' ἀνάγκην νὰ ἐξετάσωμεν, ἂν εἰς τὰς ἐκδηλώσεις ταύτας τῶν φυτῶν δυνάμεθα νὰ δίδωμεν δυνάμεις ὁμοίας ἢ ἀναλόγους πρὸς τὰς ὑπὸ τῶν ζώων ἐκδηλουμένας, ἤτοι ψυχικὰς, ἢ ἂν ἐπαρκοῦσιν ἡμῖν αἱ φυσικαὶ καὶ χημικαὶ ἐνέργειαι πρὸς ἐξήγησιν αὐτῶν. Διότι περιγράφοντες τὰ φαινόμενα ταῦτα μετεχειρίσθημεν ἤδη τοὺς ψυχολογικοὺς ὅρους αἰσθησις καὶ ἀντίληψις.

Πρὶν χωρήσωμεν ὁμῶς εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο ἀνάγκη νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ ζωϊκοῦ βασιλείου καὶ ἐξετάσωμεν, ἂν ἀπαντῶμεν ὁμοίως δυνάμεις εἰς τὰ ἀτελέστερα ζῷα.

Ἡ Ἀμοιβάς, τὸ ἀτελέστατον τῶν ζωϊκῶν πλασμάτων, εἶναι ὄν μικροσκοπικόν, συνιστάμενον ἐκ λευκώματος (πρωτοπλάσματος) μὴ ἐγκλεισμένου ὑπὸ μεμβράνης οὐδὲ ἔχοντος ὠρισμένον σχῆμα. Διότι τὸ παχύρρευστον αὐτῆς σῶμα, μὴ ἐγκλειόμενον ἐν ἐνδύματι, ρεεὶ διηνεκῶς κατὰ διαφόρους διευθύνσεις καὶ προ-

Εἰκ. 8.

Εἰκ. 8. Εἶδος Ἀμοιβάδος, προβάλλον ψευδοπόδιον πρὸς τινὰ κόκκον ἀμύλου, μὴ εἰκονιζόμενον ἐνταῦθα. Ἡ τρίτη εἰκὼν παρασιτᾷ τὸν κόκκον ἐντὸς τοῦ ψευδοποδίου. Μεγέθυνσις χιλιοστουσια.

βάλλει πρὸς τὰ ἔξω λοβοὺς ἢ προβολὰς, ψευδοπόδια, ἀνασύρει δὲ ἄλλας προτεταμένας, οὕτω δὲ ἀλλοιοῖ διηνεκῶς τὴν μορφήν αὐτοῦ καὶ τὴν θέσιν (Εἰκ. 8). Ἐὰν παρακολουθήσωμεν τοιοῦτον τι ζῷάριον ὑπὸ τὸ μικροσκόπιον ἐπὶ τινὰ χρόνον, βλέπομεν αὐτὸ ἔρπον διηνεκῶς ἐπὶ τοῦ ὑαλίνου πλακιδίου, ἀπολυθὼν καὶ ἀνασύρον τὰς λοβοειδεῖς ἀποφυάδας τῆδε κάκεισε καὶ πλανώμενον ἀσκόπως. Αἴφνης στρέφεται πρὸς μικρόν τι μονοκύτταρον φύκος ἢ κόκκον ἀμύλου ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ πλακιδίου εὐρισκόμενον καὶ διευθύνεται πρὸς αὐτόν. Ἀπὸ τοῦ σώματος αὐτῆς ἐξέρχοντα

ἐν ἣ πολλὰ ψευδοπόδια, τὰ ὅποια διευθύνονται καὶ προσεγγίζουσι τὸ φύκος, ἀλλὰ ταῦτα ἀπωθοῦσιν αὐτό. Ἡ Ἀμοιβάς ἐπιχειρεῖ ἐκ νέου νὰ συλλάβῃ τὸ φύκος, τέλος δὲ μετὰ ἐπανειλημμένας ἀποπείρας κατορθοῖ νὰ κρατήσῃ αὐτὸ διὰ τῶν ψευδοποδίων. Ἐνῶ δὲ καὶ τὸ λοιπὸν πρωτόπλασμα τοῦ σώματος αὐτῆς ἀπλοῦται περὶ τὸ ξένον σῶμα, εἰσέρχεται τοῦτο ἐντὸς τοῦ σώματος αὐτῆς, ἢ δὲ Ἀμοιβάς διευθύνεται ἔρπουσα περαιτέρω.

Κατὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην ἀγεται τις νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ἡ Ἀμοιβάς ὠθεῖται ὑπὸ ψυχικῆς τινος δυνάμεως πρὸς ἀναζητήσιν τῆς τροφῆς, ὅλον βουλήσεώς τινος, ἔστω καὶ ἀτελεστάτης, διεγειρομένης ἐν τῷ σώματι αὐτῆς. Βεβαίως δὲ ὑπῆρξαν καὶ φυσιοδίφαι, οἵτινες ἰσχυρίσθησαν τοῦτο, καὶ ἡ συγκριτικὴ ψυχολογία ἐπὶ τῶν ἀτελεστάτων τούτων ὄντων προσήλωσε κατὰ πρῶτον τὸ βλέμμα καὶ τὸν νοῦν αὐτῆς, γνωστὰ δὲ εἶναι αἱ «Ψυχοφυσιολογικαὶ σπουδαὶ ἐπὶ τῶν Πρωτιστῶν» (1899) τοῦ Verworn καὶ τοῦ Jennings (1905).

Ὡς εὐκόλως ἐννοεῖται, ἡ χώρα, ἐφ' ἧς εὐρισκόμεθα, σκοτεινὴ οὖσα ἐν πολλοῖς διὰ τὰ τελειότερα τῶν ὄντων καθίσταται ἔτι σκοτεινότερα εἰς τὰς ἐσχάτιας ταύτας τοῦ ζωϊκοῦ βασιλείου. Δυνάμεθα ἐν τούτοις ἀποφεύγοντες τὰς ὑποθέσεις νὰ περιορισθῶμεν ἐπὶ τῶν πραγμάτων καὶ νὰ μὴ ἀναζητήσωμεν εἰς ἀνωτέρας σφαίρας τὰ αἷτια τῆς κινήσεως τῆς Ἀμοιβάδος. Ἰδὲ μόνον, λέγει ὁ Lotze, δυνάμεθα νὰ ἀναζητήσωμεν ψυχὴν εἰς τὰ διάφορα ὄντα, ὅταν τὰ γεγονότα μένουσιν ἀνεξήγητα ἄνευ τῆς παραδοχῆς ταύτης.

Εὐτυχῶς δὲ βοηθεῖ ἡμᾶς τὰ μέγιστα ἡ παρατήρησις. Ὁ Zur Strassen τελευταίως¹, πραγματευόμενος τὰ τῆς νεωτέρας ζωϊκῆς ψυχολογίας καὶ ὁμιλῶν περὶ τῶν σκοπίμων κινήσεων τῆς Ἀμοιβάδος, ἀποδίδει αὐτὰς εἰς τὸν χημοτροπισμὸν, ὃν ἀσκει ἡ θρεπτικὴ οὐσία δι' τῶν ἐκκρίσεων αὐτῆς, τῶν διαχεομένων ἐντὸς τοῦ ὕδατος ἢ διὰ μορίων ἀπ' αὐτῆς διαρκῶς ἀπολυομένων, ὅτε προκαλεῖται διὰ τῆς χημικῆς τούτων συγγενείας πρὸς τὴν οὐσίαν, ἐξ ἧς συνίσταται αὕτη ἢ προσέγγις αὐτῆς. Ἰδὲναντίον

¹ Die neuere Thierphysiologie. Verhandl. d. Gesellsch. deuts. Naturforscher u. Aerzte. 79 Versaml. 15 - 21 Sept. 1897. I. Theil. 1908.

δὲ συμβαίνει, όταν κατὰ τὴν πορείαν αὐτῆς συναντήσῃ ἐπιβλαβῆ τινὰ οὐσίαν (ἔχουσιν ἀντίθετον χημικὴν συγγένειαν). «Οὐδεὶς δὲ βεβαίως θὰ σκεφθῆ, λέγει ὁ Zsig Strassen, ὅτι ἡ Ἀμοιβὰς ἐσχημάτισεν ἤδη ἔστω καὶ πρωτογενῆ τινὰ κρίσιν ἐπὶ τῶν τοιούτων πραγμάτων. Δυνάμεθα τὸ πολὺ νὰ θεωρήσωμεν τὰς κινήσεις αὐτῆς ὡς ἔμφυτον ἐνστικτον ἢ ὀρμὴν, ὀδηγουμένην δι' ὠρισμένων ἐρεθισμάτων πρὸς σκόπιμον πρᾶξιν.» «Ἄλλὰ τί εἶναι ἐρεθισμα; ἔχει «γεῦσιν» ἢ Ἀμοιβὰς τοῦ διαχεομένου χυμοῦ τῆς τροφῆς ἢ αἰσθάνεται τὴν προσαφήν αὐτῆς; Ἴνι τρόπῳ διακρίνει ὠφέλιμα ἀπὸ βλαβερῶν ἐρεθίσματα; Ἐνταῦθα ἤθελέ τις νομίσει ὅτι διανοίγεται εὐρὺ πεδίον πρὸς ἔρευναν τῶν ψυχικο-τελεολογικῶν φαινομένων. Ἴνι τούτοις καὶ ἐνταῦθα δυνάμεθα ν' ἀποκλείσωμεν τὸν ψυχικὸν παράγοντα ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀρχῆς τῆς φειδοῦς, ἣν ἀκολουθεῖ ἀπανταχοῦ ἡ φύσις. Δεχθῶμεν ὅτι τὸ πρωτόπλασμα τῆς Ἀμοιβάδος ἔχει τοιαύτην χημικὴν διάταξιν, ὥστε ἅμα ἐρχομένης εἰς ἐπαφήν τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ πρὸς τὸν χυμὸν τῆς συγγενοῦς χημικῶς οὐσίας παράγεται ὑλικὴ τις ἀλλοίωσις καὶ ὅτι ἡ ἀλλοίωσις αὕτη διεγείρει σειρὰν ὀλην βαθύτερον εἰσχωρουσῶν μεταβολῶν, ὅτι δὲ τέλος ἢ εἰς τὰ ἐνδόμυχα τοῦ ζῴου εἰσχωρήσασα αὕτη διεργασία ἀποκορυφῶται εἰς τὸν σχηματισμὸν οὐσιῶν, τότε αὗται κατ' ἀνάγκην παράγουσι ῥοὴν τοῦ πλάσματος πρὸς τὰ ἐμπρός, ἣτοι κίνησιν πρὸς σύλληψιν τῆς τροφῆς. Τοῦναντίον δὲ μηχανικὴ προσαφή, ἰσχυρὸν δηλητήριον, θερμότης ἢ ψῦχος δρῶσιν οὕτως ἐπὶ τὸν χημισμόν τοῦ πρωτοπλάσματος, ὥστε παράγονται ὀλως διάφοροι ἀλλοιώσεις, ὧν ἀποτέλεσμα ἢ ἀντίθετος φυσικὴ δρᾶσις. Ἡ ὀπισθοχώρησις τοῦ ζῴου ἀπομακρύνει τοῦτο τῆς χώρας τοῦ κινδύνου».

Διὰ τοιούτων συλλογισμῶν, στηριζομένων ἐπὶ τοῦ χημοτροπισμοῦ πολυαριθμῶν ἀτελῶν ζωαρῶν, ἄγεται ὁ Zsig Strassen εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι καὶ ἄλλαι ἐκδηλώσεις τῆς Ἀμοιβάδος, ὅλον αἱ καλούμεναι διαθέσεις αὐτῆς καὶ αἱ ἰδιοτροπίαι, ὅς περιέγραψαν οἱ φυσιοδίφαι, δύνανται νὰ ἐξηγηθῶσιν ἀκωλύτως διὰ φυσικοχημικῶν δυνάμεων, ἀνευ μεσολαβήσεως ψυχικοῦ παράγοντος, οὕτω δὲ ἀνερχόμενος τὰς βαθμίδας τῆς ζωϊκῆς κλίμακος ἐξηγεῖ καὶ πολλὰς πράξεις τελειότερων ζῴων, ὅλον τῶν

μυρμηκῶν καὶ μελισσῶν, ὡς προερχομένης ἐξ ὁμοίων πρὸς τὴν Ἀμοιβάδα ἀντιδράσεων πρὸς τὰ ἐξωθεν ἐρεθίσματα.

Δὲν ἀνήκει εἰς τὸ παρὸν θέμα νὰ παρακολουθήσωμεν τὸν διαπρεπῆ τοῦτον ψυχολόγον εἰς τὰς ἐρεῦνας αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ «διδάσκεσθαι ἐξ ἀτομικῆς πείρας τῶν ζῴων» ἢ τοῦ «ἐκγενηκεῦν τὸ διδασχθὲν» οὔτε ἐπὶ τοῦ «ἀπορρίπτειν ἐμπειρίας» οὔτε ἐπὶ τῶν συμπερασμάτων αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ «ἀνθρωπίνου πνεύματος». Ἄπας ὁ λογικὸς αὐτοῦ συνειρμὸς εἰς τὸ πολυβρύλητον καὶ δύσλυτον ζήτημα τῆς συνειδήσεως ἀπὸ τῶν ἀρχομένων νὰ ἔχῃ νευρα ζῴων καὶ πέραν στηρίζεται ἐπὶ ὑποθέσεων. Πρόκειται δὲ ἄλλως καὶ περὶ ζῴων τελείων, ἐχόντων νευρικὸν σύστημα. Δι' ἡμᾶς ἀρκεῖ, πρὸς τὸ παρὸν τοῦλάχιστον (ἐνόση δὲν δειχθῆ ὅτι καὶ ἡ μὴ νευρικὴ οὐσία ἀποταμιεύει ἐντυπώσεις) ἡ πιθανὴ ἐξήγησις τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ βίου τῆς Ἀμοιβάδος καὶ τῶν ἀτελεστάτων καί, ὡς αὐτῇ, ἀνεύρων ζωαρῶν διὰ φυσικῶν καὶ χημικῶν δυνάμεων. Λέγομεν δὲ πιθανὴ ἐξήγησις, διότι συμφωνεῖ αὕτη πρὸς ὅσα γνωρίζομεν περὶ τῆς ἐνδομύχου φυσιολογικῆς συγκροτήσεως τοῦ πρωτοπλάσματος. Ἄφοῦ, καθὼς ἔδειξαν ἡμῖν ὁ χημικὸς βιολόγος Hofmeister πρὸ δέκα ἐτῶν, ἐν τῷ σώματι ἐνὸς καὶ μόνοῦ κυττάρου ἀναπτύσσονται πολυαριθμοὶ χημικαὶ διεργασίαι καὶ οὐσίαι, ἅπασαι προϊόντα πολυαριθμῶν κολλοειδῶν καταλυτῶν, κειμένων πλησίον ἀλλήλων, ἔπεται ὅτι ἐν διαφόροις χώραις τοῦ κυττάρου ἐγένετο ἢ ἐπέρχεται αἴφνης καταμερισμὸς τῆς ἐργασίας καὶ ὅτι ἡ μικροτάτη καὶ μικροσκοπικὴ αὕτη μονάς, τὸ κύτταρον, δὲν εἶναι τι ἄλλο ἢ θαυμάσιον καὶ πολυσυνθετώτατον χημικὸν ἐργαστήριον. Ἡ ἐννοία ἐπομένως ὅτι αἱ ἐν τῷ κυττάρῳ ἀποταμιεύμεναι πολυαριθμοὶ οὐσίαι ἢ ἀπ' αὐτοῦ ἐκλυόμεναι πολυποικίλοι ἐνέργειαι, ἀδιακόπως ἐναλλάσσονται καὶ ἀλλοιοῦνται διὰ τῆς ἐπιδράσεως τῶν ἐξωτερικῶν ὄρων, ἣτοι τῶν ἐρεθισμάτων, συμφωνεῖ πρὸς ὅσα γνωρίζομεν περὶ τῆς ἰδιαζούσης φύσεως τῆς οὐσίας ταύτης.

Μετὰ τὴν βραχείαν ταύτην εἰς τὸ ζωικὸν βασίλειον ἀποπλάνησιν ἐπανερχόμενοι εἰς τὰς ἐκδηλώσεις τῶν ἐρεθιστικῶν φαινομένων τοῦ φυτοῦ, δυνάμεθα εὐχερέστερον νὰ προβῶμεν εἰς λύσιν τῶν προβλημάτων τοῦ εἴδους τῶν ἐρεθιστικῶν δράσεων. Διότι καὶ εἰς τὸ φυτὸν ἀπεδόθησαν ψυχικαὶ δυνάμεις, ὅμοιαι

πρὸς τὰς ζωϊκὰς καὶ μάλιστα πρὸς τὰς τῶν τελειοτάτων ζώων, χωρὶς νὰ ὑπάρχη ἀποχρῶν λόγος πρὸς τοῦτο.

Θεωροῦντες ὡς μίαν τῶν σπουδαιοτάτων καὶ ἀπαραιτήτων ἰδιοτήτων τοῦ ψυχικοῦ βίου τὴν συνείδησιν, βλέποντες δὲ ταύτην στενότατα συνδεδεμένην πρὸς τὴν νευρικήν οὐσίαν, βεβαίως θ' ἀποκλείσωμεν ὅλας τὰς ἀνωτέρας ταύτας δυνάμεις, ὄχι μόνον ἀπὸ τῶν φυτῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ἀτελεστάτων ζωαρίων, ἐν οἷς τὸ πρωτόπλασμα δὲν ἐξηλλοιώθη εἰσέτι εἰς σχηματισμὸν νευρικῆς ἰνὸς καὶ νευρικοῦ κυττάρου. Τοῦτο δέ, κατὰ Winni, εἶναι ἀσφαλές καὶ βεβαιωμένον, ὅτι ὑπόθεμα τῆς συνειδήσεως εἶναι πάντοτε νευρικὸν σύστημα. Ἐὰ ἀτελέστατα ἐπομένως ζῶα, Ἐγχυματικά, Σπόγγοι, Κοιλέντερα καὶ ἄλλα, μὴ φέροντα νευρικὸν σύστημα, στεροῦνται συνειδήσεως.

Ἄν τὰ ἰνίδια ἐν τοῖς φυτικοῖς κυττάροις, ἅτινα ἀνεφέραμεν ἀνωτέρω, δύνανται ν' ἀντικαταστήσωσι τὰ νεῦρα, φαίνεται ἀμφίβολον, τὸ μὲν διότι δὲν εἶναι ταῦτα συνεχῆ καὶ ἀδιάκοπα νήματα, τὸ δὲ διότι δὲν ἀνευρέθησαν ταῦτα πολυάριθμα, ὅπου τὰ φυτικά ὄργανα εἶναι λίαν εὐερέθιστα, παρὰ πολλῶν δὲ θεωροῦνται μόνον ὡς ἀγωγοὶ θρεπτικῶν οὐσιῶν. Ἄλλως δὲ ἂν τὰ ἰνίδια ταῦτα ἦσαν ὄντως ἀγωγοὶ τῶν ἐρεθισμάτων ἔπρεπε καὶ ἡ ἐξαλλοίωσις αὐτῶν εἰς τὰ τελειότερα φυτὰ νὰ εἶναι τελειότερα. Ἄλλὰ καὶ ἂν δεχθῶμεν ὡς μὴ ὑφισταμένας τὰς ἀμφιβολίας ταύτας, ἡ ἐμφάνισις συνειδήσεως, ἐλευθέρας βουλήσεως, μνήμης κ.τ.λ. συνδέεται μὲ τὴν ὑπαρξίν κεντρικοῦ ὄργανου, παρὰ τοῖς φυτοῖς δὲ ἐλλείπουσιν ἐντελῶς καὶ τὰ νεῦρα.

Ἐν τούτοις τὰ φυτὰ ἐκτελοῦσι κινήσεις σκοπίμους, στρέφονται πρὸς τὸ φῶς, ἀναρριχῶνται ἐπὶ τῶν δένδρων, περιβάλλουσι δι' ἐλίκων στερεὰ σώματα, ἵνα ἀνερχόμενα πρὸς τὰ ἀνω ἐκζητήσωσι τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας, κλείουσι τὰ ἀνθη αὐτῶν πρὸ τῆς βροχῆς καὶ κατὰ τοῦ καύματος καὶ οὕτω καθεξῆς. Ἄρα γε δὲν αἰσθάνονται τοῦ φωτός, τῆς βαρύτητος καὶ τῶν τοιούτων, ἀφοῦ ἀνεκαλύφθησαν μάλιστα παρ' αὐτοῖς καὶ αἰσθητήρια ὄργανα; Βεβαίως, ἀπαντῶμεν, αἰσθάνονται, ἀλλ' αἱ αἰσθήσεις καὶ κινήσεις αὐτῶν εἶναι ἀσυνείδητοι, ὅμοιοι ἐντελῶς πρὸς τὰς ἀντανεκλαστικὰς κινήσεις τῶν ζώων. Σμικρύνεται καὶ μεγεθύνεται ἀναλόγως τοῦ φωτός ἡ κόρη τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἵνα φέρω παρά-

δειγμα καταλήπτου ἐκ τῶν τελειοτάτων ὄντων, καὶ ἡ σκοπίμος αὕτη κίνησις, ἡ ἀντανεκλαστικὴ, δὲν εἶναι ποσῶς συνειδητὴ εἰς ἡμᾶς ἢ εἰς τὸ ζῶον· κινουνται τὰ ἔντερα σκωληκοειδῶς καὶ πλῆθος ἄλλο ὄργάνων καὶ τὸ ζῶον οὐδὲν λαμβάνει γνῶσιν αὐτῶν. Ὡστε ἀφοῦ ἔχομεν κινήσεις ἀντανεκλαστικὰς ἀσυνείδητους εἰς τὰ τελειότατα τῶν ὄντων, ἅπασαι δὲ αἱ κινήσεις τῶν ἀτελῶν ζωαρίων, τῶν στερουμένων νεύρων, ἀπὸ τῆς Ἀμοιβάδος καὶ ἀνω ἐξηγοῦνται ὡς φυσικαὶ ἀντιδράσεις πρὸς τὰ ἐρεθίσματα, διατὶ νὰ μὴ ἔχωμεν τοιαύτας καὶ εἰς τὸ φυτόν; Εἶδομεν ὅτι ἡ ζῶσα ὀργανικὴ οὐσία, τὸ πρωτόπλασμα, εἶναι ἐρεθιστὴ διὰ δυνάμεων ἐξωθεν ἐπιφερομένων καὶ ὅτι ἄγει τὸ ἐρέθισμα. Διατὶ νὰ μὴ ἔχωμεν καὶ ἀντιδράσεις ὁμοίας πρὸς τὰς τῶν ἀντανεκλαστικῶν κινήσεων τῶν ζώων, καίτοι μὴ ἀνευρίσκοντες νεῦρα καὶ μῦς, ὅπως εἰς τὰ τελειότερα ἐξ αὐτῶν;

Ἄλλ' ἀνωτέρω μετεχειρίσθημεν ἤδη τὰς λέξεις αἰσθησις καὶ ἀντίληψις τοῦ ἐρεθίσματος, αἵτινες ἀνάγονται εἰς διεργασίας ψυχικῶν λειτουργιῶν. Ψυχολογικῶς ὡς αἰσθησις χαρακτηρίζομεν τὸ ἐρέθισμα, τὸ ὁποῖον μεταδιθαζόμενον εἰς τὸν ἐγκέφαλον γίνεται αὐτόθι συνειδητόν. Φυσιολογικῶς ὅμως αἰσθησις εἶναι συνήθως ἡ ἐξωτερικὴ ἐντύπωσις τοῦ ἐρεθίσματος, ἡ ὀνομαζομένη ἄλλως καὶ ἀντικειμενικὴ ἐντύπωσις, πρὸς διαστολὴν τῆς ἀντιθέτου ὑποκειμενικῆς, ἣτις εἶναι ψυχολογικὴ. Ἐὰ αὐτὸ λεκτέον καὶ περὶ τῆς ἀντίληψεως. ἣτις ἐπίσης εἶναι ἔννοια ψυχολογικὴ.

Κατὰ τῶν ὄρων τούτων, τοὺς ὁποίους μεταχειρίζονται οἱ βοτανικοί, ἡγέρθησαν διαμαρτυρίαι πολλαί, κυρίως ἐκ μέρους τῶν ζωολόγων. Ἐν τούτοις ἡ χρῆσις αὐτῶν ὑπ' αὐτῶν τούτων ἐφ' ὅλων τῶν ζώων, ὧν ἡ κατασκευὴ ἀφίσταται τὰ μάλιστα τῆς ὀργανώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος π. χ. τῶν Ἀρθροπόδων, τῶν Μαλακίων, τῶν Ἐχινოდέρμων, τῶν Σκωλήκων κ.τ.λ. εἶναι ἀντικρυσ ἀντίφασις. Ἔνεκα τούτου σειρά ὀλη φυσιοδιφῶν, ὅσον ὁ Beer, ὁ Bethe καὶ ὁ Hexküll εἰσήγαγον καὶ ἐπρότειναν νέαν ὀνοματολογίαν εἰς τὴν Φυσιολογίαν τοῦ νευρικοῦ συστήματος. Ἀντὶ ἀντίληψις τοῦ ἐρεθίσματος ἐπρότειναν τὴν λέξιν δέξις ἢ δοχὴ τοῦ ἐρεθίσματος, ἀντὶ αἰσθητήριον ὄργανον δοχὸς ἢ δοχεύς, ἀντὶ ὄργανον ἀφῆς, ὀσφρήσεως, γεύσεως, ὀράσεως, δοχεύς ἀφῆς, ὀσφρήσεως κ.λ. (Tangoreceptor, Stiboreceptor,

Gustoreceptor, Photoreceptor). Ἀλλὰ καὶ αἱ ὀνομασίαι αὗται δὲν εὗρον ἀπήχησιν εἰς τοὺς ζωολογικοὺς καὶ φυσιολογικοὺς κύκλους, διότι, προκειμένου περὶ ἀτελεστέρων ζώων, γίνεται εἰσέτι χρῆσις τῶν ὄρων αἰσθητήριον ἀφῆς, δράσεως κ.τ.λ.

Ὁ ἀνατόμος καὶ φυσιολόγος παρακολουθῶν τὴν κατασκευὴν καὶ λειτουργίαν τῶν ὀργάνων ἀπὸ τῶν ἀνθρωπίνων, τῶν τελειοτάτων, μέχρι τῶν ὄλων ἀτελῶν, εὕρισκει βαθμιαίαν μετάθεσιν καὶ ποικίλας μορφὰς αὐτῶν ἀναλόγως κατασκευασμένας καὶ ἀναλόγως λειτουργούσας. Δὲν ἔχει λοιπὸν ἀποχρῶντα λόγον νὰ ὀνομάσῃ ἄλλως τὰ ὄργανα ταῦτα καὶ τὰς λειτουργίας αὐτῶν, καθόσον εἶναι εἰς αὐτὸν ἀδιάφορον μέχρι τίνος βαθμίδος πρὸς τὰ κάτω ἐν τῇ ζωϊκῇ κλίμακι διήκουσιν αἱ συνοδοὶ ψυχικαὶ λειτουργίαι. Ἐνεκα τούτου καὶ ὁ βοτανικὸς καὶ ὁ ζωολόγος μεταχειριζόμενοι τοὺς ὄρους τούτους ἀφαιροῦσιν ἀπ' αὐτῶν τὴν ψυχολογικὴν σημασίαν προσηλοῦντες τὸν νοῦν μόνον εἰς τὰς ὕλικας διεργασίας, ἃς παριστῶσι τὰ ἐρεθιστικὰ φαινόμενα, ἐφ' ὅσον ταῦτα εἶναι ἐρευνητὰ ἀντικειμενικῶς, καὶ πρὸς τοῦτο ρυθμίζουσι τὴν ἔννοιαν.

Ἄλλως δὲ ὅπως διατελοῦμεν ἐν σκότει ὁποίου εἴδους ἐνδόμυχοι διεργασίαι τελοῦνται ἐν τῷ νευρικῷ κυττάρῳ κατὰ τὴν ψυχικὴν ἀντίληψιν τοῦ ἐρεθίσματος τῶν τελειοτάτων ζώων, οὕτω δὲν δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν καὶ τίνι τρόπῳ ἀντιλαμβάνεται τῆς πιέσεως καὶ προστριβῆς τὸ ἐπιδερμικὸν κύτταρον τῆς ἔλικος τῆς ἀμπέλου, ὅπως ἐκτελέσῃ τὴν περιστροφικὴν αὐτῆς κίνησιν. Πῶς δυνάμεθα ἄλλως νὰ ὀνομάσωμεν τὴν τελουμένην διεργασίαν ἐν τοῖς κυττάροις τῆς ἐπιδερμίδος τῆς ἔλικος κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τῆς στιγμῆς τῆς δράσεως τοῦ ἐρεθίσματος μέχρι τῆς στιγμῆς τῆς ἐκλύσεως τῆς κινήσεως ἢ τῆς μεταβολῆς τῆς καταστάσεως τῶν κυττάρων, ἢ ἀντίληψιν ἢ αἴσθησιν. Καὶ ἂν ὀνομάσωμεν τὴν ἀντίληψιν δέξιν, ἐννοοῦμεν τι περισσότερον; Μήπως δὲ δὲν μεταχειριζόμεθα τὴν ἔννοιαν τῆς αἰσθήσεως καὶ εἰς ἀνοργάνους διεργασίας ὁμιλοῦντες περὶ εὐαισθησίας τῆς χημικῆς πλακὸς καὶ εὐαισθησίας τῶν φυσικῶν καὶ χημικῶν ἀντιδράσεων;

Ὡστε δι' ὀλίγων λέξεων καταλήγοντες εἰς τὸ συμπέρασμα λέγομεν, ὅτι τὰ φυτὰ ἔχουσιν βίον ἐρεθιστικὸν καὶ αἰσθητήρια

ὄργανα καὶ ὅτι ὁ βίος αὐτῶν δὲν ἐκδηλοῖ ψυχικὰ φαινόμενα, ἀλλ' ἀντανεκλαστικά, ὅμοια πρὸς τὰ τῶν ἀτελῶν, ἀνεύρων ζωαρίων.

Καὶ νῦν μετὰ τὰ ἐξαγόμενα ταῦτα τῆς φυτικῆς Φυσιολογίας παρακολουθήσωμεν δι' ὀλίγων τὴν πορείαν, ἣν ἠκολούθησεν ἡ ἔρευνα μέχρι τῆς τροπῆς ταύτης.

Ἡ γνώμη τοῦ Ἀριστοτέλους, ὡς εἶδομεν ἐν ἀρχῇ τοῦ λόγου ἡμῶν, ὅτι ἀπὸ τῶν φυτῶν ἐλλείπει ἡ αἴσθησις καὶ τὰ αἰσθητήρια ὄργανα καὶ ἣτις διατυποῦται σαφέστατα διὰ τοῦ ἐπομένου χωρίου, «Ὄχι εὕρισκομεν γοῦν ἐν τοῖς τοιούτοις (τοῖς φυτοῖς) αἴσθησιν, οὔτε μέλος αἰσθανόμενον, οὔτε ὁμοιότητα αὐτοῦ, οὔτε εἶδος διωρισμένον, οὔτε τι ἀκόλουθον τούτῳ, οὔτε τοπικὴν κίνησιν, οὔτε ὁδὸν πρὸς τι αἰσθητόν, οὔτε σημεῖόν τι, δι' οὗ ἂν κρίνωμεν ταῦτα αἴσθησιν ἔχειν» ἤρχισε νὰ διεγείρῃ ἀμφιβολίας περὶ τῆς ὀρθότητος αὐτῆς πρῶτον ἤδη ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἐντεῦθεν. Διότι τότε κατὰ πρῶτον ἦλθεν ἀπὸ τοῦ Νέου Κόσμου εἰς τοὺς κήπους τῆς Εὐρώπης τὸ φυτόν *Μιμόζα ἢ αἰσχυνητλή*, ἣτις κατέπληξε τοὺς βοτανικοὺς διὰ τὸ εὐαἰσθητὸν αὐτῆς καὶ ταχὺ τῶν κινήσεων, ἐθεωρήθη δὲ ὡς φυτόν ἀποτελοῦν ἐξαιρέσιν μεταξὺ τῶν χιλιάδων ὄλων τῶν λοιπῶν ἀναισθητῶν.

Μετ' ὀλίγον ὅμως ὁ Ρούμφιος ἀνεκάλυψεν Ὀξαλίδα τινὰ εἰς τὸ Ἰνδικομαλαϊκὸν Ἀρχιπέλαγος, ἔχουσαν τὴν αὐτὴν εὐαισθησίαν. Τὴν ἀνακάλυψιν ταύτην διεδέχθησαν ἄλλαι, αἱ εὐαισθησίαι τῶν στημόνων τῶν Συνθέτων ἀνθέων, τῆς Βερβερίδος καὶ ἄλλων, ἢ ἐμφάνισις τῶν ἐντομοφάγων φυτῶν μετὰ τῶν παραδόξων αὐτῶν ὀργάνων καὶ τῶν κινήσεων αὐτῶν. Οὕτω δὲ αἱ ἐξαιρέσεις ἐπολλαπλασιάζοντο χωρὶς νὰ ἐπιχειρήσῃ τις νὰ δώσῃ ἐξήγησιν τοῦ φαινομένου. Μόλις κατὰ τὸ 1833 ὁ Δὲ Κανδὸλλ καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Τρενίγανις ἀνεγνώρισαν ἐρεθιστικότητα ἐν τοῖς φυτοῖς, οὐδεὶς ὅμως ὑπέθετε καὶ τὴν ὑπαρξίν αἰσθητηρίων ὀργάνων.

Ἐν τούτοις τὰ καταφανῆ ταῦτα ἐρεθιστικὰ φαινόμενα συνδυασθέντα καὶ μετ' ἄλλων ἐκδηλώσεων τοῦ φυτικοῦ βίου, ἃς ὑπεδείξαμεν ἀπλῶς ἀνωτέρω, ἤγαγον πολλοὺς εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι καὶ ἐν τοῖς φυτοῖς ἐνοικοῦσι ψυχικαὶ ιδιότητες. Πρῶτος

δὲ μεταξὺ τῶν φυσιοδιφῶν τούτων καταλέγεται ὁ Fechner ὅστις ἐν ἔτει 1848 ἔγραψε τὴν «Νανάν, ἤτοι περὶ τοῦ ψυχικοῦ βίου τῶν φυτῶν» ἐν ᾧ μετὰ ποιητικῆς φαντασίας, ἠκιστα προσαρμοζομένης πρὸς τὰ πράγματα, ἀποδίδει οὐ μόνον ζωϊκὰς, ἀλλὰ καὶ ἀνθρωπίνους ψυχικὰς δυνάμεις εἰς τὸ φυτὸν καὶ τὰ διάφορα αὐτοῦ ὄργανα. Χάριν παραδείγματος ἀναφέρω ὑμῖν μικρὸν χωρίον ἐκ τοῦ συγγράμματος τούτου ὅπως κρίνετε περὶ τοῦ ὄλου. «Ἐάν, λέγει ὁ Fechner, ὁ ἄγριος τέρπεται διὰ τῶν ἐξ ἀνοικτῶν χρωμάτων κοσμημάτων καὶ διὰ τοῦ κατάμεθυστικῶν ῥυθμῶν χοροῦ, πόσις μᾶλλον δὲν χαίρουσι τὰ φυτὰ κοσμούμενα διὰ φωτεινῶν χρωμάτων καὶ ἐκτιθέμενα εἰς τὸν ἥλιον, λικνιζόμενα δὲ τῆδε κἀκεῖσε ὑπὸ μεθυστικῆς αὔρας. Ἄλλ' ἐνῶ διὰ τὸν ἄγριον ἔχουσιν ἄλλην σημασίαν τὸ κόσμημα καὶ ἡ μουσικὴ παρὰ τὸ χρῶμα ἀπλῶς καὶ ὁ τόνος, τὸ φυτὸν οὐδόλως συνδέει πρὸς αὐτὰ ἔννοιάν τινα, ἀλλὰ βυθίζεται ὄλως εἰς τὴν ἐκ τῆς αἰσθήσεως ἡδονὴν» καὶ οὕτω καθεξῆς.

Ἐπιστημονικώτεροι τοῦ Fechner εἶναι ὁ φυσιολόγος Hoesck, ὁ πραγματευθεὶς τὸ θέμα «Ἄν τὰ ζῷα καὶ τὰ φυτὰ εἶναι ἔμψυχα», ὁ βοτανικὸς Francè, ὁ διὰ τῶν δύο συγγραμμάτων αὐτοῦ «Περὶ τοῦ αἰσθητικοῦ βίου τῶν φυτῶν» 1905, καὶ «Περὶ τῶν ἐρώτων τῶν φυτῶν» 1906, καταλήγων εἰς ὁμοίαν πρὸς τὸν Fechner συμπεράσματα, ὁ A. Wagner διὰ τῶν «Περιοδειῶν αὐτοῦ ἀνὰ τὰς ἀνερευνητάς χώρας τῆς νεωτέρας Βοτανικῆς» καὶ ἄλλοι.

Ἄλλὰ καὶ ἅπαντες οὗτοι οἱ φυσιοδίφαι ἀσχοληθέντες ἐπὶ τῆς αἰσθητικότητος τῶν φυτῶν μετὰ τὰς ἀνακαλύψεις τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων, εὐφάνταστοι δὲ ὄντες καὶ κρίνοντες τὰς ἐκδηλώσεις τῆς φυτικῆς ζωῆς ὑποκειμενικῶς κατ' ἀναλογίαν τῆς ζωϊκῆς, μὴ δυνάμενοι δὲ νὰ ἐξηγήσωσι τὴν οὐσίαν τῆς ἀντιλήψεως καὶ τῆς αἰσθήσεως ἐν τῇ φυτικῇ κυττάρῳ, προσέφυγον εἰς τὴν παραδοχὴν τῶν ψυχικῶν δυνάμεων. Ἄλλ' ἐξ ὧν ἀνεπτύξαμεν ἀνωτέρω ἐγένετο, νομίζω, καταφανὲς ὅτι ἡ θεωρία αὕτη εἶναι ἀστήρικτος καὶ ὅτι ἐπαρκοῦσιν ἡμῖν πρὸς ἐξήγησιν μόνον αἱ κοιναὶ καὶ συνήθειαι φυσικαὶ καὶ χημικαὶ δυνάμεις, τὰς ὁποίας δι' ἑνὸς ὀνόματος ὀνομάζομεν τροπικὰς.

Οὕτω διὰ τῶν ἐρευνῶν ἐπὶ τῆς αἰσθητικότητος τῶν φυτῶν,

αἵτινες χρονολογοῦνται ἀπὸ δύο σχεδὸν δεκαετηρίδων, καὶ ἀπὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν αἰσθητηρίων ὀργάνων πρὸ μιᾶς σχεδὸν δεκαετηρίδος, τὸ φυτὸν ἐγένετο ἰσότιμον πρὸς τὸ ζῷον, ἢ δὲ αἰσθητικότητος δὲν εἶναι πλέον προνόμιον τῶν δευτέρων. Τὸ πασίγνωστον ἀπόφθεγμα τοῦ Λινναίου, τὸ μέχρι τοῦ τέλους σχεδὸν τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος ἐν γενικῇ σχεδὸν χρήσει ὡς δόγμα ἀναγραφόμενον *Lapides crescunt, vegetabilia crescunt et vivunt, animalia crescunt vivunt et sentiunt*, ἀνήκει εἰς τὴν ἱστορίαν.

Ἐπειδὴ δὲ πᾶσα μεγάλη ἀνακάλυψις ἐπὶ κλάδου τινὸς τῶν Φυσικῶν Ἐπιστημῶν οὐ μόνον διεγείρει νέα προβλήματα καὶ ἀπορίας, ἀλλ' ἀναμορφώνει καὶ διαρρυθμίζει καὶ ἅπαντα τὰ μέχρι τοῦδε ἐπὶ τοῦ κλάδου τούτου γνωστά, πρὸς δὲ τούτοις δρᾷ καρποφόρως καὶ ἐπὶ ἄλλων γειτονικῶν κλάδων, καὶ αἱ νέαι ιδέαι ἐπὶ τῆς αἰσθητικότητος τῶν φυτῶν ἤρξαντο διανοίγουσαι νέους ὀρίζοντας εἰς τὴν Φυσιολογίαν καὶ Ἀνατομίαν τῶν φυτῶν, ἢ δὲ συγκριτικὴ Φυσιολογία τῶν ζῴων παρέλαβε καὶ τὸ φυτὸν εἰς τὰς ἐρεῦνας αὐτῆς.

Δὲν εἶναι δὲ ἴσως μακρὰν καὶ ὁ χρόνος, καθ' ὃν ἐκάστη ἰδία μορφή δυνάμεως θὰ ἀποκτήσῃ καὶ ἐν τοῖς φυτοῖς τὴν ἰδίαν αὐτῆς αἰσθητήρια ὄργανα.

ΣΠΥΡ. ΜΗΛΙΑΡΑΚΗΣ

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΕΤΗ ΤΟΥ ΖΑΝ ΜΩΡΕΑΣ¹

Ἄλλὰ καὶ τὴν χορδὴν τοῦ ἔρωτος ἔκρουσεν ἡ νεανικὴ Μοῦσα τοῦ Παπαδιαμαντοπούλου μὲ περισσὴν φλόγα καὶ περιπάθειαν. Σποράδην εἰς τὰς ποιήσεις του ἀπαντῶσι πολλὰ ἀναμνήσεις καὶ ὄρμαι καὶ ἐκδηλώσεις ζέοντος ἐρωτικοῦ πάθους. Ἀποσπῶ μερικὰς στροφὰς ἐκ τοῦ ποιήματός του Ὁ Χειμῶν :

ὦ Λεωνόρα! βεμβὸς πρὸ τῆς ἐστίας
Τοῦ νέου βίου τὴν πλῆξιν λησιμονῶ
Κ' εἰς παρελθούσας στιγμὰς εὐδαιμονίας
Τὴν τεθραυσμένην καρδίαν μου πλανῶ.

Ἐκεῖ σ' εὐρίσκω εἰς θείας ἀναμνήσεις
Τὸ παρελθὸν μου, φεῦ, γίνεται παρὸν
Καὶ περιμένω τὸ χεῖλος νὰ ἐγγίῃς
Εἰς τὸ φλεγμαῖνόν μου χεῖλος φλογερόν.

Καὶ ἂν ὁ ὕπνος τὸν πέπλον σου ἐκτείνῃ,
Ἐνῷ σφίξει τὸ πνεῦμα τοῦ βορρᾶ
Καὶ τὰς βροντὰς του τὸ σύννεφον ἐκχύνει,
Εἰς τοῦ ὄνειρου σὲ βλέπω τὰ πτερά.

Τὸ ἀνωτέρω γυναικεῖον ὄνομα ἀπαντῶ συνδυασμένον μὲ ἕτερον ὄνομα ἐπίσης ξενικὸν εἰς ἄλλο ποιήμα του, γεμάτον καὶ αὐτὸ ἀπὸ ἀθυμίας ρομαντικῆν, ἐνθα ὁ ποιητὴς ἐμφανίζεται ὡς τις ἀπογοητευμένος Δὸν Ζουάν. Ἀποτεινόμενος πρὸς τινὰ φίλον του λέγει :

Τοῦ ἔρωτος σὺ μοὶ ζητεῖς νὰ κλαύσω τὴν κηδεῖαν;
Πολλῶν ἐρώτων ἔκλαυσα κηδεῖας πρὸ πολλοῦ.
Καὶ πρὸ πολλοῦ ἐκήδευσα τὴν μαύρην μου καρδίαν...

Σημειωτέον ὅτι ὁ ποιητὴς δὲν εἶχεν ἀκόμη συμπληρώσει τὸ εἰκοστὸν ἔτος, ὅτε ἐτέλεσεν, ὡς βεβαίως, αὐτὸ τὸ πένθιμον καθήκον. Εὐτυχῶς δι' αὐτὸν καὶ διὰ τὴν τέχνην του ὁ θάνατος τῆς

¹ Συνέχεια ἐκ σελ. 160.

καρδίας του ὑπῆρξεν ἀπλὴ νεκροφάνεια. Ἐν τούτοις ποιεῖται ὁμολογίαν πλίστεως πρὸς τὸν ὕλισμόν:

Καὶ ἔκτοτε ἐμίσησα τὴν χιμαιραν τὴν πρώτην.
Καὶ μ' εἶπεν ἡ καρδιά μου: μακρὰν ὁ διωγμός!
Καὶ μ' εἶδεν εἰς τὰς τάξεις του αὐθάδη στρατιώτην
Ὁ μέγας τοῦ αἰῶνός μας προστάτης Ὑλισμός.

Τὸ ποιητικὸν ἠφαίστειον ὁμῶς, ἀπὸ τοῦ ὁποῦ μὲλλουσι βραδύτερον ν' ἀναπηδήσωσι τόσαι ζωηραὶ λάμπεις, κοχλάζει ἔκτοτε εἰς τὴν ψυχὴν του. Καὶ λέγει πρὸς τὸν φίλον του:

Ἐλθέ καὶ θέε τὴν χεῖρά σου ἐδῶ εἰς τὴν καρδίαν,
Ἐδῶ, ὅπου τοῦ στήθους μου χαλκεύει τοὺς παλμοὺς
Ὁ πόθος καὶ ἡ ποίησις, ν' ἀκούσης τρικυμῖαν,
Τοὺς κεραυνοὺς τῶν σκέψεων, παθῶν κλυδωνισμοῦς.

Δὲν εἶναι ἔρωτος παλμοὶ ἂν κάποι' ἐνθυμοῦμαι
Τὴν Μάρθαν καὶ τὴν χλοερὰν μορφὴν τῆς Λεωνόρας,
Εἰς ἀναμνήσεις θροσερὰς ἐὰν εὐχαριστοῦμαι,
Ζητῶ νὰ τάμω τῆς μακρᾶς ἀνίας μου τὰς ὥρας.

Ἡ Μάρθα καὶ ἡ Λεωνόρα αὐταὶ ὑποθέτω ὅτι εἶναι ἀμφότεραι ἐρωμέναι — ἴσως κατὰ φαντασίαν μόνον — τοῦ ποιητοῦ κατὰ τὴν παιδικὴν αὐτοῦ ἡλικίαν, καὶ ἴσως μάλιστα σύγχρονοι, διότι ὡς γνωστόν, εἰς αὐτὴν τὴν ἡλικίαν εἶναι τι σύνηθες καὶ θεμιτὸν ἢ νοερὰ πολυγαμία. Πιθανώτατα ἢ μία ἐξ αὐτῶν νὰ εἶναι ἡ ἐρωμένη, τὴν ὁποῖαν ἔψαλεν ὁ νεαρώτατος ποιητὴς εἰς τοὺς πρώτους καὶ ἀδοκίμους στίχους του. Εἰς τὴν ποιητικὴν του φρασσιολογίαν ἡ ἐρωμένη αὕτη φέρει τὸ ποιητικὸν ὄνομα «Κόρη τοῦ Βορρᾶ» ἄλλ' εἰς τὴν πραγματικότητά ἀνήκειν εἰς θλασὸν τινὰ γερμανίδων ἢ βοημιδων ἀοιδῶν, αἵτινες ἔφαλλον καθ' ἐσπέραν εἰς τὸ περιῶμνητον παριλίσιον Ἄντρον τῶν Νυμφῶν καὶ ἐκαλοῦντο ἀθροιστικῶς πᾶσαι μὲ τὸ ὄνομα Τούμπλαι. Τὰς εἶχεν ἀποκαλέσει τὸ κοινὸν μὲ αὐτὸ τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ ἐπιδόου τοῦ ἐν χορῷ παρ' αὐτῶν ἀδομένου ἄσματος: «Τούμπλα, Τούμπλα, τρά, λά, ρά, λά, ρά!» Ὁ ὕδικός αὐτὸς θλασὸς τῶν Τουμπλῶν, ὁ ἐγκατασταθεὶς παρὰ τὸν Ἰλισσὸν ἐν ἔτει 1871, ὑπῆρξε τὸ πρῶτον, οὕτως εἰπεῖν, κύτταρον τῶν κατόπιν πολλαπλασια-

σθέντων ἐν Ἀθήναις θερινῶν, ὑπαιθρίων θεαμάτων, θαμῶν δ' αὐτοῦ τακτικὸς ἐχρημάτισε καὶ ὁ ποιητὴς μας, ἂν καὶ μὴ ἀκόμη τότε ἐντελῶς χειραφετημένος ἀπὸ τῆς πατρικῆς ἐξουσίας. Ἄλλ' ἐπειδὴ τὸ θέαμα ἦτο πρωτοφανὲς διὰ τὴν πολὺ ὀλιγαρκῆ ἀθηναϊκὴν κοινωνίαν ἐκείνων, νεώτατοι καὶ πρεσβύτατοι ἡμιλλῶντο περὶ τὸν ἐνθουσιασμόν, φυσικιώτατον δὲ ἦτο νὰ τρωθῆ ἕκ τοῦ κάλλους αὐτῶν τῶν Σειρήνων ὁ ἔφηβος καὶ αἰσθηματίας ποιητὴς, ἀφοῦ μνημονεύεται ὅτι ἐτρώθη ἐπίσης δεινῶς μάλιστα καὶ ὁ πασίγνωστος εἰς τὴν προηγουμένην γενεάν, ἀρκετὰ δὲ προβεβηκὼς καὶ τότε τὴν ἡλικίαν τηλεβόας καὶ κέρτομος δικηγόρος Στεφανίδης. Ὁ γεροντικὸς ἔρωσ τοῦ μάλιστα εἶχε τοιοῦτους παροξυσμούς, ὥστε ἐπρακάλει συχνὰ ἐκεῖ πέραν Ἰλαρὰ καὶ θορυβώδη παρατράγυδα καὶ ἄσματα σατυρικὰ ἐφάλλοντο διακιωμφοῦντα αὐτόν. Ἦσαν δὲ τότε τόσον σκαιὰ ἀκόμη τὰ ἦθη τοῦ κοινοῦ, ὥστε ἡ ἀστυνομία ἔκρινεν ἐπάναγκες νὰ συνοδεύῃ τὰς βοημίδας ἀοιδούς, ἐπανακαμπτούσας μετὰ τὸ πέρασ τῆς παραστάσεως ἀπὸ τῶν ὀχθῶν τοῦ Ἰλισσοῦ εἰς τὴν πόλιν δι' ἀποσπάσματος ἐφίππου χωροφυλακῆς, ἐκ φόβου μήπως ὁ πολὺς ἐρωτικὸς ἐνθουσιασμός τῶν ἀπολήξῃ εἰς ἐπανάληψιν τῆς σκηνῆς τῆς ἀρπαγῆς τῶν Σαβίνων. Καὶ ὁ τοιοῦτος φόβος δὲν ἦτο πάντῃ ἀδικαιολόγητος, καθότι πρόσφατον ἀκόμη τότε ἦτο τὸ γεγονός τῆς ἀρπαγῆς μιᾶς χορευτρίας τοῦ σχοινοβατικοῦ θιάσου Σουλιέ ὑπὸ δμάδος ἀρειμανίων ὑπαξιωματικῶν, πράξεως βαρβάρου, προκαλεσάσης τὴν αὐστηρὰν διπλωματικὴν ἐπέμβασιν τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως καὶ τὴν καταβολὴν γενναίου ποσοῦ παρὰ τοῦ δυστυχοῦς Ἑλληνικοῦ δημοσίου πρὸς ἀποζημίωσιν τῆς παθούσης καὶ τοῦ θεατρίωνου. Ἐν τῶν πολὺ πεζῶν πλασμάτων τούτων ἦτο ἡ «Κόρη τοῦ Βορρά», διὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἀλησμόνητος φίλος μας ἤκουσε τόσα σκώμματα παρὰ τῶν συντρόφων του. Ἄλλὰ τὰ ιδεώδη πλάσματα τῶν ποιητῶν διαφέρουν τόσον πολὺ συνήθως ἀπὸ τῆς πραγματικότητος, ἐξ ἧς ἐλήφθη τὸ ὑπόδειγμα! Τίς γινώσκει σήμερον ὁποία πραγματικῶς ὑπῆρξεν ἐν τῇ ζωῇ ἡ Βεατρίκη Πορτινάρη τοῦ Δάντου καὶ ἡ madonna Laura τοῦ Πετράρχου; Ἄλλὰ καὶ ἡ ἡρωὶς τοῦ Wilhelm Meister, τοῦ μυθιστορήματος τοῦ Goethe, ἢ διὰ τῆς μουσικῆς ἔτι μᾶλλον γνωστὴ καὶ παγκοσμίᾳ καταστάσα

Μινιῶν, ὡς ἔτυχέ ποτε ν' ἀναγνώσω, ἐγεννήθη ἐκ τῆς γνωριμίας τοῦ ποιητοῦ τοῦ «Φάουστ» κατὰ τὴν νεανικὴν του ἡλικίαν μετὰ τινος νεάνιδος προέρχομένης ἐκ τῆς γαλλικῆς Ἑλβετίας, ἣτις ὠνομάζετο Αἰκατερίνη καὶ ἦτο κόρη ὑποχονδριακοῦ τινος καὶ φρενοπαθοῦς ἰατροῦ ὀνόματι Zimmermann, ἀπέθανε δὲ ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ, χωρὶς ποτέ, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, νὰ ἐπισκεφθῆ τὴν χώραν, «ἐνθα θάλλει ἡ πορτοκαλλέα».

Τὸ ἔτος ἐκεῖνο τῆς γνωριμίας μου μετὰ τοῦ ἀγαπητοῦ Γιάννη καὶ τῶν ἐν Μούσαις λοιπῶν ἐταίρων ὑπῆρξε κρίσιμον διὰ τὴν φιλολογίαν μας· διότι συνέδη τότε γεγονός ὄχι καθ' ἑαυτὸ σπουδαῖον, ἀλλὰσχὸν σημαντικὴν ἀντίδρασιν εἰς τὴν φορὰν τῆς πνευματικῆς ἐργασίας καὶ εἰς τὰς ἡμετέρας ἴσως τύχας.

Ἐπέκειτο ὁ ἐτήσιος ποιητικὸς διαγωνισμός, ὅστις μικτὸς ὄν πρότερον ὠρίσθη δι' ἀποφάσεως τῆς Συγκλήτου νὰ τελεῖται τοῦ λοιποῦ ἀπλοῦς, τουτέστι δραματικὸς μόνον ἢ λυρικός, ἢ ἐπικός κατ' ἔτος καὶ ἐκ περιτροπῆς. Κατὰ τὸ ἔτος 1872 ὁ ἀγὼν ἦτο λυρικός, ἠτοιμάσθημεν δὲ ὅλοι οἱ γράφοντες στίχους νὰ μετασχωμεν αὐτοῦ. Ἐπρόκειτο ναὶ μὲν καὶ περὶ τοῦ χιλιοδράχμου γέρατος, πολυτίμου ὄχι μόνον τότε, ὅτε τὸ ποσὸν αὐτὸ ἀντεπροσώπευε μεγαλειτέραν ἀξίαν, ἀλλὰ καὶ σήμερον ἀκόμη διὰ τὰ πτωχὰ ποιητικὰ βαλλάντια· ἐπρόκειτο ὁμῶς ἐνταυτῇ καὶ περὶ τῆς δόξης καὶ τῆς φήμης. Καὶ ἂν ἔτι δὲν ἤθελε κερδήσει τις ἐξ ἡμῶν τὸν στέφανον τῆς δάφνης, ἦτο μικρὸν τάχα τὸ εὐτύχημα τοῦ νὰ λάβῃ τὸν πρῶτον ἢ καὶ τὸν δεῦτερον ἔστω ἔπαινον καὶ ν' ἀκούσῃ τὸ ὄνομά του χειροκροτούμενον καὶ διαλαλούμενον ὑπὸ τῆς φήμης; Ὅθεν αἱ συλλογαὶ μας, ὄν ἐκάστη ἔπρεπε ν' ἀποτελεῖται ἐκ λυρικῶν ποιημάτων ἀνεκδότων, ἀριθμούντων ἐν τῇ συνόλῳ στίχους οὐχὶ ἐλάσσονας τῶν 500, καθαρῶς γραφεῖσαι παρεδόθησαν ἐγκαίρως εἰς τὸ γραφεῖον τῆς Πρυτανείας τοῦ Πανεπιστημίου, ἐναγωνίως δὲ ἀνεμένομεν πάντες τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως. Ἡ ἰδική μου συλλογὴ ἔφερε τὸν τίτλον Ἀνατολή, ὄνομα ἀστρονομικόν, ἀποτελοῦν τὴν φυσικὴν συνέχειαν τοῦ Ἀνκαυγοῦς, τῆς πρώτης μου συλλογῆς. Πῶς ἐτιλοφοροῦντο αἱ συλλογαὶ τῶν φίλων μου δὲν ἐνθυμοῦμαι. Βεβαίως

θμως τὸν τίτλον *Ἰουγόνες καὶ Ἐχιδναί* δὲν ἔφερον ἢ ὑποβληθεῖσα εἰς τὸν διαγωνισμὸν συλλογῆ τοῦ Παπαδιαμαντοπούλου, διότι ὁ τίτλος αὐτὸς δὲν ἀναφέρεται εἰς τὸν ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ εἰσηγητοῦ κατάλογον. Ἐπιθέτω ὅτι τὸν περιεργὸν τίτλον, περιεργὸν καὶ δι' ἐκείνην ἀκόμη τὴν ἐποχὴν τῆς παραδοξολογίας καὶ τῶν ἐξεζητημένων ἀντιθέσεων, ἐπενόησεν ὁ ποιητῆς βραδύτερον, ὅτε ἐξέδωκε τὴν συλλογὴν του, ἐν ἣ περιέλαβε παλαιότερους καὶ νεωτέρους στίχους του.

Ἀπροσδόκητος ὅμως θύελλα εἴμαρτο νὰ συμπαρασύρῃ τὰ φιλόδοξα ὄνειρα ἡμῶν τε καὶ ἄλλων πολλῶν. Ἦδη ἀπὸ ἡμερῶν ἀόριστοι ψίθυροι ἐν τοῖς παρασκηνοῖς προανήγγελλον εἰς τοὺς ἐνδιαφερομένους ὅτι οἱ κριταὶ ἀπαυδῆσαντες ἐκ τῶν ἱερεμιάδων τῶν λυρικῶν ποιητῶν, ἀπόφασιν εἶχον νὰ δώσωσιν εἰς αὐτοὺς ἐν καλὸν μάθημα, νὰ τοὺς ἀναθεματίσωσιν ἐπισήμως καὶ νὰ καταλύσωσιν τὸ κράτος των ἔστω καὶ διὰ πραξικοπήματος. Καὶ τὸ πραξικόπημα συνετελέσθη τῇ ὄντι τὴν Κυριακὴν 12 Μαΐου τοῦ 1873, καθ' ἣν ἀνεγνώσθη ἡ ἐκθεσις τῆς κρίσεως ἐν τῇ μεγάλῃ αἴθουσῃ τοῦ Πανεπιστημίου, ὡς συνήθως. Ὁ ἀπορήσων δὲ οὐκ ὀλίγον ὅσοι δὲν γνωρίζουν τὰ τότε γινόμενα μανθάνοντες ὅτι ὁ πρωταγωνιστήσας εἰς τὸ τολμηρὸν ἐκεῖνο καὶ ἀντικρὺς ἐπαναστατικὸν διάδημα πρὸς κατάλυσιν ἐνὸς παγιωμένου καθεστῶτος ἦτο ὁ σημερινὸς ἄκρος ἀρχιερεὺς τῶν συντηρητικῶν ἰδεῶν ἐν τῇ γλώσσῃ καὶ ἐν τῇ τέχνῃ ὁ γηραιὸς καὶ σεβαστὸς καθηγητῆς κ. Μιστριώτης, συνεργοὺς ἔχων καὶ τοὺς δύο ἄλλους Ἑλληνοδίκας συναδέλφους του, τὸν Εὐθύμιον Καστόρην, ἀντιπρύτανιν κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο, καὶ τὸν Στέφανον Κουμανούδην. Ἡ μεγάλη αἴθουσα τῶν τελετῶν ἔδριθεν ἀκροατῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων εὗρίσκετο ἐν ὁλομελείᾳ καὶ ὁ ἰδιαίτερος ἡμῶν φιλικὸς ὄμιλος, παρίσταντο δὲ καὶ πάντες οἱ ἐν τοῖς γράμμασι, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἐνθυμοῦμαι ἐντεθρονισμένην εἰς μίαν τῶν ἐκατέρωθεν στοῶν τὴν μόνην τότε ποιήτριαν, ἀρκετὰ εὐσαρκὸν καὶ ἀρκετὰ ὄριμον δεσποινίδα, τὴν μακαρίτιδα Φωτεινὴν Οἰκονομίδου. Ὁ εἰσηγητῆς κ. Μιστριώτης ἤρχισεν ἀναγινώσκων τὴν ἐκθεσίν του, συντεταγμένην εἰς τὸ μεγαληγρόρον καὶ αὐστηρῶς ἀρχαιοπρεπὲς ὕφος, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνέκαθεν παραμένει πιστός. Ἰριάκοντα καὶ πέντε συλλογαὶ

εἶχον ἐν συνόλῳ ὑποβληθῆ: ἐκ τούτων τέσσαρες ἀπεκλείσθησαν ὡς μὴ καθαρῶς λυρικάι, ἐκ δὲ τῶν ὑπολειφθεισῶν τριάκοντα καὶ μιᾶς, ὅκτῳ μόνον ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψει αἱ λοιπαὶ δέ, ἐν αἷς ἦσαν καὶ αἱ ἡμέτεραι, ἐρρίφθησαν ἀνηλεῶς, φεῦ, εἰς τὸ βάραθρον τῆς καταδίκης! Μόνη ἡ συλλογὴ τοῦ Ξένου ὑπὸ τὸν τίτλον «Φύλλα» διεσώθη, καταταχθεῖσα μεταξὺ τῶν ληφθεισῶν ὑπ' ὄψει καὶ τυχοῦσα εὐφήμου μνείας.

Ὁ εἰσηγητῆς ὑπῆρξεν ἀμείλικτος εἰς τὴν ἐπίθεσιν του κατὰ τῶν στιχουργῶν τῆς ῥωμαντικῆς θρηνηδίας. «Οἱ παλμοὶ τῆς καρδίας αὐτῶν κατὰ τὸ πλεῖστον εἶναι ἀσθενεῖς, ἔλεγε, τὰ αἰσθήματα μελαγχολικὰ καὶ ἀπαίσια, ἡ ψυχὴ βαρυθυμοῦσα καὶ ἀπελπιδι: τὸ πλεῖστον τῶν λυρικῶν φθόγγων ὑποδείκνυει ἀνθρώπους ἐπιθανάτους καὶ μόνον ὁ Χάρων περιμένει οὐριον τὸν ἄνεμον (ἀλλ' ἀπὸ πότε ἐρωτῶ ἐγὼ ὁ Χάρων ἀρά γε ἐφήρμοσε τὴν ἰστιοπλοΐαν εἰς τὸ καταχθόνιον ἔργον του;) ἵνα τοὺς τυμβογέροντας νέους διαπορθμεύσῃ εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Ἀχέροντος... Πανταχοῦ μελαγχολία, πανταχοῦ δάκρυα καὶ στόνοι, πανταχοῦ βαρυθυμούντων ὀλολυγμοί... Καθόλου εἰπεῖν ὁ ὄλος ἀγὼν κατὰ τὸ πλεῖστον οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ μίαν ἐρωτικὴν ἐλεγείαν κατὰ τοὺς τύπους, καθ' οὓς ἐν βορειοτέροις κλίμασι διεμορφώθη».

Τὸ κατηγορητήριον δὲ ἀπέληγεν εἰς μίαν ἀπειλήν.

«Ἐπειδὴ, ἔλεγε, πολλάκις ἐκ τῶν κριτῶν ἐδόθησαν τοιαῦτα συμβουλαί, αἵτινες ὑπὸ τῶν ἀγωνιζομένων οὐδόλως ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψει, καὶ ἐπειδὴ ἡ τῶν κριτῶν ὑπομονὴ ἐξηντλήθη, ἴσως μετ' οὐ πολὺ οἱ Ἐχέμβροτοι τῶν ἐρωτικῶν ἐλέγων εὐρωσι κεκλεισμένον τὸ τοιοῦτο εἶδος τῆς σταδιοδρομίας».

Ἐν τέλει ὁ εἰσηγητῆς ἀνήγγειλεν ὅτι καίτοι «κατὰ τὸ μέτρον τῆς δικαίας αὐστηρότητος εἰς οὐδένα ἔπρεπε ν' ἀπονεμηθῆ τὸ ἄθλον», διὰ νὰ μὴ ἀποθαρρυνθῆ ἡ λυρικὴ ποίησις, ἐδίχαζε τὸ βραβεῖον καὶ ἀπένεμεν αὐτὸ ἐξ ἴσου εἰς τὰς δύο πρωτευσάσας, κατὰ τὴν γνώμην τῶν κριτῶν, συλλογᾶς, ἐξ ὧν ἡ πρώτη ἔφερε τὸν τίτλον *Ἡ Φωνὴ τῆς καρδιάς μου* καὶ ἡ δευτέρα τὸν τίτλον *Δάκρυα*.

Ἡ θλιψὶς ἡμῶν τῶν ἠττηθέντων ὑπῆρξε μεγάλη, ἀλλ' ἔτι μείζων ὑπῆρξεν ἡ ἐκπληξις ὅτε, ἀποσφραγισθέντος τοῦ δελτίου, ἀνηγγέλθη ὑπὸ τοῦ Πρυτάνεως τὸ ὄνομα τῶν βραβευθέντων

ποιητῶν. Ὁ πρῶτος ἦτο ὁ κ. Δημήτριος Καμπούρογλου, νεαρώτατος καὶ σχεδὸν ἀκόμη ἀγνωστος εἰς τὸν κόσμον τῶν γραμμάτων. Οἱ φίλοι τοῦ τὸν ἀπήγαγον ἐν θριάμβῳ φέροντα τὴν ποθητὴν δάφνην καὶ τὸ ἥμισυ τοῦ χρηματικοῦ βραβείου, ἡμεῖς δὲ ἀπεσύρθημεν περίλυποι καὶ κατησχυμένοι. Οὐκ ὀλίγον δὲ ἐδυσφόρουν καὶ οἱ πρεσβύτεροι καὶ πολὺ μᾶλλον γνωστοὶ καὶ διακεκριμένοι ἐν τῇ ποιήσει, διότι αἱ ὑποβληθεῖσαι εἰς τὸν διαγωνισμόν δύο ἐκ τῶν κορυφαίων, τοῦ Βασιλειάδου καὶ τοῦ Ἰωάννου Καμπούρογλου ποιητικαὶ συλλογαί, ἡ μὲν τοῦ πρώτου ὑπὸ τὸν τίτλον Ἔπεα Πτερόεντα, ἡ δὲ τοῦ δευτέρου ὑπὸ τὸν τίτλον Πατρὶς, Νεότης, ἀπλῶς ἐπηνέθησαν, καὶ νομίζω μάλιστα ὅτι οὔτε κἂν ἀπεσφραγίσθη τὸ δελτίον τὸ φέρον τὸ ὄνομά των, ὅπερ ἐγνώσθη κατόπιν ἐξωδίμως.

Οἱ γογγυσμοὶ ἤρχισαν ἀπὸ τῆς ἐπομένης. Κατηγοροῦντο οἱ κριταὶ διὰ τὴν αὐστηροτητά των, κατηγορεῖτο ἰδιαιτέρως ὁ εἰσηγητὴς διὰ τοὺς πικροὺς λόγους τοῦ, ἐπεκρίνοντο δὲ σφόδρα τὰ προτιμηθέντα ἔργα. Ἐκ δικαιοσύνης ὀφείλομεν νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ ἀξία τῶν βραβευθέντων ποιητικῶν ἔργων δὲν ἦτο μεγάλη. Εἶμαι βέβαιος ὅτι καὶ ὁ ἀγαπητός μου φίλος κ. Δημήτριος Καμπούρογλου, ὁ τόσον κατόπιν διαπρέψας εἰς τὸ στάδιον τῶν γραμμάτων γράψας ὠραῖα δραματικὰ ἔργα καὶ διαφωτίσας τὴν πάτριον ἱστορίαν δι' ἐμβριθοῦς ἱστορικῆς ἐργασίας, δὲν ἀποδίδει σήμερον μεγάλην σημασίαν εἰς τὰ πρῶτά του ἐκεῖνα ποιητικὰ δοκίμια, ὧν ἡ μὲν τεχνικὴ μορφή εἶναι πολὺ ἀτελής, ἡ δ' ἔμπνευσις ἀρκετὰ ἐνδεής, ταλαντευομένη, ὡσεὶ μεταξὺ δύο πόλων, μεταξὺ τοῦ ἔρωτος καὶ τῶν γλυκυσμάτων, ὡς ὁ ἴδιος ποιητὴς ὁμολογεῖ:

Δύο μόνον ἀγαπῶ
Σ' αὐτὸν τὸν κόσμον
Ἐρωτα, φίλοι
Μου, καὶ γλυκά.
Γι' αὐτὰ θά ζήσω,
Γι' αὐτὰ πεθαίνω
Γι' ἄλλα γιὰ μένα
Μηδενικά.

διὸ καὶ ὁ εἰσηγητὴς τὸν ἀπεκάλεσε «μικροσκοπικὸν τινὰ Ἀνακρέοντα ἢ Χριστόπουλον τῶν ζαχαροπωλείων καὶ τῶν αἰθουσῶν, ἐνθα συναθροίζονται αἱ καλαὶ κόραι».

Ἔτι δὲ ἀτεχνότεροι καὶ ἀμουσότεροι ἦσαν οἱ στίχοι τῆς δευτέρας βραβεύσεως συλλογῆς, τῶν Δακρύων, ὧν ποιητὴς ἦτο Παπουλιάς τις, ἰατρός, ὡς ἔλεγον νομίζω τότε, ἐκ Μακεδονίας καὶ τοῦ ὀποίου τὸ ὄνομα, ἀγνωστον καὶ μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης εἰς τὰ γράμματα, παρέμεινε καὶ κατόπιν ἀφανές. Δεῖγμα τῆς ποιητικῆς του τέχνης ἔστωσαν οἱ κατωτέρω στίχοι πρόκειται ἐν αὐταῖς περὶ ρόδου συναμιλλωμένου μὲ τὸ πρόσωπον νεάνιδος καὶ λέγοντος.

Ἐὰν ἀλήθεια εἶνε
Πῶς τὰ σκεπᾶ (!) κηριοῦ βαφή,
Ὅταν ζηλειὰ τὰ ψηλαφῆ,
Ἰδές τα μιὰ καὶ κρῖνε.

Ἐὰν σ' ἐμὲ τῶρα μπροστά
Δὲν ἔχουν χρῶμα τέτοιο,
Ἐννόησε τὸ αἶτιο
Καὶ μὴ πλειότερον αὐτά

Λοιπὸν τὰ ἐντροπιάζης
Ἄν χθές μοῦ πῆραν τὴν πρωτεία,
Τοῦ κᾶκου τὰ λογιάζεις
Μ' αὐτῆμά σου τὴν καταντία.

Φαίνεται ἀληθῶς ἀπίστευτον ὅτι ὁ κ. Μιστριώτης, ὁ μέγας ζηλωτὴς τοῦ ἀττικοῦ λόγου, ὑπῆρξέ ποτε ἱκανὸς νὰ στεφανώσῃ αὐτοὺς τοὺς τραχεῖς νεοδωρισμοὺς. Ἄλλ' οἱ ἀγαθοὶ κριταὶ ἐνήργησαν προβεβουλευμένως, ὁ σκοπὸς των δ' ἦτο ἀγαθὸς καὶ εὐσεβής. Ἦθελον νὰ πατάξωσι τὴν σχολὴν τῆς ἀναιτίου θρηνηφδίας καὶ τῆς ἐπιτετηδευμένης ἀπογοητεύσεως, καὶ ἐνήργησαν εἰδὸς τι μποῦκοτάξ κατὰ τῶν προϊόντων αὐτῆς, προτιμήσαντες ἐπιδεικτικῶς ἄλλα ἔργα, ἔστω καὶ ἀτεχνα, ἀλλὰ μὴ προερχόμενα ἐκ τῆς βιομηχανίας τῆς. Ὁ καιρὸς κατόπιν ἀπέδειξεν ὅτι δὲν ἦτο ἀστοχὸς ἡ ἐνέργειά των καὶ ὅτι τὸ μάθημα ὑπῆρξε ὅπωςδὴποτε σωφρονιστικόν.

Ἄλλ' οἱ ἠττημένοι, οἱ θεωροῦντες ἑαυτοὺς ὡς ἀδικηθέντας, ἤγειραν σφοδρὰς διαμαρτυρίας διὰ τὸ ἀδίκημα, μεταξὺ δὲ αὐτῶν καὶ τῶν περὶ τοὺς βραβευθέντας ἐπηκολούθησε πεισματώδης διαμάχη διὰ τῶν ἐφημερίδων, διεξαχθεῖσα καθ' ἑλκους τοὺς ἐν

ἔριδα, τὴν ἐγερθεῖσαν μεταξὺ τοῦ Ροῦδου καὶ τοῦ Ἀγγέλου Βλάχου περὶ τῆς νεοελληνικῆς ποιήσεως.

Ἡ ἔρις αὕτη εἶναι βεβαίως γνωστὴ εἰς πάντας τοὺς μελετήσαντας τὴν ἱστορίαν τῆς νεωτέρας ἡμῶν φιλολογίας. Ὁ Ροῦδης παραιτήσας τὴν ἐρασιτεχνικὴν αὐτοῦ στάσιν καὶ θελήσας νὰ συμμετάσχη ἐνεργῶς τῆς φιλολογικῆς κινήσεως διὰ τῆς κριτικῆς, ἐπετέθη λάβρος ὡς κριτῆς ἐνὸς δραματικοῦ διαγωνισμοῦ προκηρυχθέντος ὑπὸ τοῦ Συλλόγου «Παρνασσοῦ», καὶ εἰδικώτερον ἔπειτα διὰ φυλλαδίου τοῦ δημοσιευθέντος ὑπὸ τὸν τίτλον *Περὶ τῆς συγχρόνου ἑλληνικῆς ποιήσεως, κατὰ τῶν ἑλλήνων ποιητῶν, ἀρχαιοτέρων τε καὶ νεωτέρων, χαρακτηρίσας αὐτοὺς ὡς ἀδεξίους στιχοπλόκους καὶ ἀποκαλέσας τὰ ἔργα των χοιράδας*. Κατὰ τῆς ἐπιθέσεως ταύτης ἀντεπεξῆλθεν ὁ κ. Βλάχος ὑπερασπίσας κρατερῶς τοὺς ἀδικηθέντας ποιητάς. Ἀλλ' ὁ Ροῦδης ἐπανῆλθεν ἔτι μᾶλλον δξύχολος διὰ νέου φυλλαδίου, ἐπιγραφομένου *Περὶ τῆς ἐν Ἑλλάδι κριτικῆς*. Τότε παρενέβη εἰς τὸν ἀγῶνα καὶ ὁ Παπαδιαμαντόπουλος διὰ φυλλαδίου του, δημοσιευθέντος ἐν ἔτει 1878 ὡς παραρτήματος τῆς Ἑφημερίδος τῶν *Συζητήσεων καὶ φέροντος τὸν τίτλον: «Ὁλίγαι σελίδες ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς μεταξὺ τῶν κ. κ. Ε. Δ. Ροῦδου καὶ Ἀγγέλου Βλάχου ἀναφύσεως φιλολογικῆς ἔριδος»*.

(Ἐπειτα τὸ τέλος)

Χ. ΑΝΙΝΝΟΣ

ΕΚ ΤΩΝ ΕΙΔΥΛΛΙΩΝ ΤΟΥ ΘΕΟΚΡΙΤΟΥ

ΚΥΝΙΣΚΑΣ ΕΡΩΣ Ἡ ΘΥΩΝΙΧΟΣ¹

ΑΙΣΧΙΝΗΣ

Ἦρα καλὴ Θυώνιχε.

ΘΥΩΝΙΧΟΣ

Ἦρα καλὴ σου, Αἰσχίνη.

ΑΙΣΧΙΝΗΣ

Εἶχες πολὺν καιρὸ νάρθης.

ΘΥΩΝΙΧΟΣ

Πολὺν καιρὸ; Τί τρέχει;

ΑΙΣΧΙΝΗΣ

Δὲν τὰ πηγαίνομε καλά.

ΘΥΩΝΙΧΟΣ

Αἰπόσαρκο σὲ βρῖσκω,
καὶ τὰ μαλλιά σου ἀκτένιστα καὶ τὸ μακρὸν μουστάκι.
Τέτοιος μᾶς ἦρθε μὰ φορὰ κάποιος τοῦ Πυθαγόρα,
χλωμός, χλωμός, ξυπόλυτος· μᾶς ἔλεγε πῶς ἦταν
ἀπ' τὴν Ἀθήνα. Κ' ἦταν δὰ κι' αὐτὸς ἐρωτευμένος,
ὁμως, θαρρῶ, μὲ τὸ φαεῖ.

ΑΙΣΧΙΝΗΣ

Ἐσὺ μοῦ χωρατεύεις,
μὰ ἐμέναν' ἡ Κυνίσκη μου μὲ βρίζει τὸν καϊμένο
καὶ μοῦρχεται νὰ τρελλαθῶ.

ΘΥΩΝΙΧΟΣ

Ἐτσ' ἦσουν πάντα, Αἰσχίνη,
θυμώνεις κι' ἀφραπάζεσαι, καλὰ του καθουμένου
κι' ὅλα τὰ θεῖς ὅποτε θεῖς. Μὰ πές μου τί καινούργιο;

¹ Πλήρη μετάφρασιν τῶν Εἰδυλλίων τοῦ Θεοκρίτου ὑπὸ τοῦ κ. Ι. Πολέμη ἐκδίδει προσεχῶς ὁ ἐκδότης Γ. Φέξης.

ΑΙΣΧΙΝΗΣ

Ὁ Ἀργεῖος κ' ἐγὼ κ' ὁ Θεσσαλὸς ὁ καβαλλάρης Ἄπις
 κ' ὁ στρατιώτης Κλεύνικος ἐτρόγαμε στὸ σπίτι.
 Τοὺς εἶχα σφάξει δυὸ πουλιά καὶ χοῖρο τοῦ γαλάτου,
 εἶχα κ' ἀνοίξει βίβλινο κρασὶ τεσσάρων χρόνων
 ποῦλεγες μόλις τώπεραν ἀπὸ τὸ πατητήρι.
 Ἐκεῖ ποῦ ἐσιγοπίναμε μᾶς ἦρθε καὶ νὰ πιῶμε
 καθέννας κάποιου στὴν ὑγεία καὶ νὰ τὸν νοματίση.
 Ἐμεῖς, ὅπως καὶ τόπαμε, λέγαμε τ' ὄνομά του
 μὰ ἐκείνη δὲ μᾶς τῶλεγε, τ' ἤμουν ἐγὼ κοντὰ της.
 Φαντάζεσαι τῆ θέσι μου καὶ τ' εἶχα μεσ' στὸ νοῦ μου;
 — Δὲ θὰ μᾶς ἴπης; τί σάπασες; μὴν εἶδες κᾶνα λύκο;
 τῆς εἶπε κάποιος παίζοντας.

— Τὸ βρήκες, τοῦπ' ἐκείνη,
 κ' ἀναψε κ' ἐκοκκίνισε τόσο, ποῦ ἀπ' τῆ θωριά της
 λύχνο μπορούσες νάναβες. — Ξέρεις ποιὸς εἶν' ὁ Λύκος;
 Αὐτὸς ὁ Λύκος εἶν' ὁ γυιὸς τοῦ γείτονα τοῦ Λάβα,
 ψηλὸς καὶ καλοκάμωτος καὶ σὲ πολλοὺς ἀρέσει.
 Γιὰ κείνου ἐκεῖ τὸν ἔρωτα λιγώνει ἡ Κυνίσκη.
 Ἄκουσα κάποτε κ' ἐγὼ γι' αὐτὸ νὰ ψιθυρίζουν,
 μάκανα πῶς δὲν τᾶκουσα, χωρὶς νὰ τὸ ξετάσω.
 Ντρεπόμουνα τὰ γένεια μου, ἔτσι σὰν ἄντρας ποῦμαι.
 Κ' ἐκεῖ ποῦμαστ' οἱ τέσσερις κουτοῦκι στὸ μεθύσι,
 ὁ Θεσσαλὸς μὲ πονηριά καὶ γιὰ νὰ μὲ πειράξη,
 ἄρχισε νὰ μᾶς τραγουδῆ τοῦ λύκου τὸ τραγοῦδι,
 τραγοῦδι αὐτὸ θεσσαλικό. Ξάφνω ἡ Κυνίσκη τότε
 ἀρχίνησε τὰ κλάματα κ' ἔκλαιγε τόσο, τόσο
 ὅσο ποτὲ δὲ θᾶκλαιγεν ἕξη χρόνων κορίτσι,
 ποῦ ἐπιθυμεῖ καὶ λαχταρᾷ τὴν ἀγκαλιά τῆς μάννας.
 Ὅταν τὴν εἶδα, ἐθύμωσα, μὲ ξέρεις πῶς θυμῶνω,
 καὶ δυὸ γροθιές τῆς ἔδωσα στὰ δυὸ της τὰ μηλίγκια,
 κ' αὐτὴ τὰ πέπλα ἀνάσυρε κ' ἀπ' τὸ σκαμνὶ ἐσηκώθη.
 * Κακούργα, δὲ σ' ἀρέσω ἐγὼ, ἄλλον ποθεῖ ἢ καρδιά σου
 * σῦρε καὶ χαϊδολόγα τον. Γι' αὐτὸν τὰ δάκρυα χύνεις*.
 Χύθηκε εὐθύς ἀκράτητη κ' ἐβγήκε ἀπὸ τὴν πόρτα,
 πειὸ γρήγορη, πειὸ πεταχτὴ κ' ἀπὸ τὴ χελιδόνα,
 ποῦ πηγαινόρχεται τροφὴ ν.λ φέρη ἴστα πουλιά της.
 Κ' ἔφυγε πᾶσ' τὰμπέλια της ποῦ λέει κ' ἡ παροιμία.
 Δυὸ μῆνες τώρα πέρασαν ποῦ δὲν τὴν ξαναεἶδα
 κ' ἄφησα γένεια μακρὰ σὰν νᾶμουνα ἀπ' τὴ Θράκη.
 Ὁ Λύκος τώρα εἶναι γι' αὐτὴν ὄλο τὸ πᾶν, στὸ Λύκο
 τῆ νύκτα, τὰ μεσάνυχτα τὴν πόρτα της ἀνοίγει,
 καὶ μένα μὲ καταφρονεῖ σὰν νᾶμουν Μεγαρίτης,

κ' οὔτε μὲ συλλογίζεται κ' οὔτε μὲ λογαριάζει.
 Κι' ἂν δύναιμι κ' ἐγὼ νὰ τὴν καταφρονέσω,
 καθόλου δὲ θὰ μ' ἔμελε κ' ὄλα καλὰ θὲ νᾶταν.
 Μὰ ἐγὼ εἶμαι στὴν ἀγάπη της πιστάγκωνα δεμένος
 καὶ μήτε βρῖσκω γιαιτρικὸ στὸν ἄτυχο ἔρωτά μου.
 Ξέρω πῶς ὅταν ἄλλοτε ὁ συνομίληκός μου,
 ὁ Σίμος, ἐρωτεύτηκε μιά τέτοια ψεύτρα κόρη,
 ταξείδευε στὴν ξενητεία καὶ γιαιτρεμένος ἦρθε.
 Θὰ πάω κ' ἐγὼ στὴν ξενητεία· δὲ λέω πῶς θᾶμαι πρῶτος,
 μὰ δὲ θὲ νᾶμαι καὶ στερνός μεσ' στοὺς πολεμιστάδες.

ΘΥΩΝΙΚΟΣ

Ἄμποτε αὐτὰ ποῦ ἐπιθυμεῖς ὅπως τὰ θὲς νὰ γίνουν.
 Μ' ἂν ὅμως σῶνει καὶ καλὰ ποθεῖς νὰ ταξειδέψης,
 στὸν Πτολεμαῖο πῆγαινε στρατιώτης νὰ δουλέψης.
 Εἶν' ἀνοικτόκαρδος, καλὸς κ' εὐγενικὸς στοὺς τρόπους,
 τῆ χάρι δὲν τὴ λησιμονεῖ, τῆς τέχνης προστατεύει,
 ξέρει καὶ ποιὸς τὸν ἀγαπᾷ, ποιὸς θέλει τὸ κακό του,
 δίνει πολλὰ καὶ σὲ πολλοὺς κ' οὔτε ποτέ του ἀρνιέται
 νὰ δώσῃ σ' ὅποιον τοῦ ζητᾷ, σὰν βασιλιάς ὀποῦνε,
 ρηθάνει νὰ ξέρουν μοναχὰ τί πρέπει νὰ ζητήσουν.
 Ἄν θὲς λοιπὸν ν' ἀρματωθῆς, πολεμιστὴς νὰ γένῃς
 κ' ἂν σὲ βαστοῦν τὰ πόδια σου νὰ περπατῆς μ' ἀσπίδα,
 σῦρε μιὰν ὄρ' ἀρχήτερα ἴστην Αἴγυπτο. Τὰ χρόνια
 τ' ἀσπρίζουν τὰ μηλίγκια μας κ' ἡ ἀσπράδ' ἀγάλια - ἀγάλια
 ἀπὸ τὰ δυὸ μηλίγκια μας στὰ γένεια κατεβαίνει.
 Ὅ,τι μπορούμε ἄς κάνωμε, ὅσο βαστοῦν τὰ πόδια.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΟΛΕΜΗΣ

ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΛΛΑΣ

Κατά τὰ ἐν Βόλφ τελεσθέντα Ἐλευθέρια πρωταθλητῆς εἰς τὸν ἀγῶνα ἐλευθέρων σκοπευτῶν διὰ Γκρά ἀπὸ 200 μέτρων ἀνεδείχθη ἐφοιτητῆς τῆς ἰατρικῆς Ἀλεξόπουλος, εἰς δὲ τῶν μεταξὺ ἑμάδων ἀγῶνα διὰ Μάνλιχερ ἀπὸ 300 μέτρων πρώτη νικήτρια ἑμάς ἀνεδείχθη ἡ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου δευτέρα ἦλθεν ἡ τῆς Σχολῆς τῶν Ναυτικῶν Δοκίμων καὶ τρίτη ἡ τῆς Στρατιωτικῆς Σχολῆς τῶν Εὐελπίδων. Κατὰ τὴν ἐπίσημον ἑναρξιν τῶν Ἐλευθερίων παρέστη ἡ Α. Β. Υ. ὁ Διάδοχος, τὸν δὲ πανηγυρικὸν ἐξεφώνησεν ὁ ὑπουργὸς τῆς Παιδείας.

— Ἐπὶ τῇ 7ῃ ἐπετείῳ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου τὸ προσεχὲς ἔτος, ἡ Σύγκλητος ἀπεφάσισε τὴν ἑκδοσιν πανηγυρικοῦ τόμου.

— Προεκηρύχθη ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας διαγωνισμὸς πρὸς διορισμὸν ἑνὸς σχολικοῦ ἱατροῦ εἰς τὸ ἐν τῇ Ὑπουργείῳ Γραφεῖον Σχολικῆς Ὑγιεινῆς. Ὁ διαγωνισμὸς θὰ διεξαχθῇ τὴν 20 Μαΐου ἐγγράφως ἐνώπιον πενταμελοῦς ἐπιτροπῆς ἐκλεγομένης ὑπὸ τοῦ Ἰατροσυνεδρίου.

— Ἐπισπεύδεται ἡ ἀποπεράττωσις τοῦ ἐν Βουλιαγμένη οἰκοδομουμένου δαπάναις τοῦ Δήμου Ἀθηναίων οἰκῆματος, τὸ ὅποιον θὰ χρησιμεύσῃ ὡς πρώτη «Παιδικὴ Ἐξοχὴ» κατὰ τὸ προσεχὲς θέρος, ἐλπίζεται δὲ ὅτι θὰ εἶναι ἕτοιμον μέχρι τῶν μέσων τοῦ Ἰουνίου. Δύναται νὰ περιλάβῃ ἐν ἀνάσει ἑκατὸν παιδία καὶ τὸ πρὸς ἐπίβλεψιν αὐτῶν ἀναγκαιοῦν προσωπικόν.

ΑΓΓΛΙΑ

Ὁ Ναύσταθμος τοῦ Devonport παρέλαβε τὸν παρελθόντα μῆνα τὸ πρῶτον ζεῦγος πυροβόλων διαμετρήματος 13,5 δακτύλων, περι τῶν

ὁποίων μέγας λόγος ἐγένετο εἰς τὸν παγκόσμιον τύπον. Διὰ τούτων θὰ δπλασθῇ τὸ νέον πελώριον σκάφος τοῦ ἀγγλικοῦ ναυτικοῦ, ὁ *Λέων*. Πάντα τα σκάφη τοῦ τύπου τούτου τῶν «Ντρήντων» εἶναι ἢ ὠπλισμένα διὰ πυροβόλων τῶν 12 δακτύλων, ὥστε ἡ διαφορά δὲν εἶναι ἀσήμαντος. Τὸ ἐλικὸν βῆρος τῶν βλημάτων, ὅσα ταυτοχρόνως θὰ βάλ्लουσι τὰ 10 πυροβόλα τῶν 13,5, ἀνέρχεται εἰς 12.500 λιτρῶν, ἐνῶ τὰ τῶν 12 δακτύλων βάλ्लουσι βλήματα 8.500 λιτρῶν. Μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ πυροβολικοῦ τοῦ *Λέωντος*, τὸ Ναυαρχεῖον θὰ τοποθετήσῃ ὅμοια πυροβόλα καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν τεσσάρων σκαφῶν ὁμοίου τύπου. Ἐν τούτοις καὶ τὰ πυροβόλα ταῦτα σημειοῦσι μεταβατικὴν περιόδον, καθόσον, ἀποδλέοντες εἰς τὰ τῆς Γερμανίας νέα πυροβόλα τῶν 14 δακτύλων, οἱ Ἄγγλοι μελετῶσιν ἤδη τὴν κατασκευὴν πυροβόλου 15 δακτύλων.

— Συνέπεια τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ πετρελαίου ἀντὶ τῶν γαιανθράκων εἰς τὸν ἀγγλικὸν στόλον εἶναι ἡ καθέλκυσις τοῦ πρώτου πετρελαιοφόρου σκάφους εἰς *Citroenock*, προωρισμένου νὰ παρακολουθῇ τὰ «Ντρήντων» καὶ νὰ ἐφοδιάζῃ ἐκάστοτε ταῦτα διὰ τοῦ ἀναγκαιοῦντος πρὸς καθῆσιν πετρελαίου. Τὸ σκάφος τοῦτο ὀνομάζεται *Βιγνία* καὶ θὰ περιλαμβάνῃ εἰς τὰς δώδεκα δεξαμενάς του 2.500 τόννους πετρελαίου, ἔχει δὲ ταχύτητα 12 κόμβων.

— Δὲν εἶχε μέχρι τοῦδε ἐξακριβωθῆ, ἂν ὁ ἄνεμος δύναιται ν' ἀναρπάσῃ ἄνθρωπον. Ἀλλὰ τὸ ἐξῆς συμβῆν ἑσχάτως εἰς *Buckford* βεδαιοὶ τὸ δυνατόν τοῦ πράγματος. Κόρη 16 ἐτῶν, μαθήτρια σχολείου, ἀψηφήσασα τὸν ἀνηκούστου ὄρμης ἄνεμον κατήλθεν εἰς τὴν αἰλὴν τοῦ σχολείου. Ἐκεῖ σφοδροτάτη πνοὴ τὴν ἀνήρπασε, βοηθοῦντος εἰς τοῦτο καὶ

τοῦ φορέματός της, καὶ τὴν ὕψισεν εἰς 8 ἢ 9 μέτρα, ὀπόθεν κατέπεσε καὶ ἐφονεύθη. Ἐν ἀρχῇ ὁ θάνατός της ἀπεδόθη εἰς ἐκουσίαν πιῶσιν ἀπὸ τῆς στέγης τοῦ σχολείου. Ἀλλ' οὐδεὶς λόγος εὐρίσκετο δικαιολογῶν τὴν αὐτοκτονίαν. Ἐέλος προσηλθε μάρτυς αὐτόπτης τοῦ καταπληκτικοῦ συμβάντος, ὅστις κατέθεσεν ἐνώπιον τῶν δικαστῶν ὅτι εἶδε διερχόμενος εἰς ἀπόστασιν τινα ἐφ' ἑμάξης, καὶ οὕτως ἡ δικαιοσύνη ἔπαυσε τὰς παραιτέρω ἀνακρίσεις πεισθεῖσα περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ ἀνέμου ἔρπαγῆς καὶ θανατώσεως τῆς κόρης.

— Εἶναι γνωστὰ αἱ ἐπιδρομαὶ τετραπόδιων, πτηνῶν καὶ ἐντόμων, αἱ ἐπιφέρουσαι ὄλεθρον εἰς ἀγρούς, εἰς κήπους, εἰς δάση καὶ ἐρημοῦσαι ἐκτάσεις ὀλοκλήρους. Οὕτω πλῆθος ἀμέτρητον κοίτικων ἔχει εἰσδᾶλῃ ἀπὸ ἐνὸς ἔτους εἰς ἑπαρχίας τινὰς τῆς Καλιφορνίας καὶ στίφη πολυάριθμα φασιανῶν εἰς τὸν δυτικὸν Καναδῶν, εἰς δὲ τὴν Νότιον Ἀφρικὴν καὶ τὰς Ἀντίλλας νήσους κατὰ περιόδους ἐμφανίζονται νέφη ψυχῶν κίτρινοπτέρων, τῶν ὁποίων ἡ διάβασις διαρκεῖ ἐπὶ ἑβδομάδα. Ἀλλὰ τὸ πρῶτον συμβαίνει ἐπιδρομὴ ἀγρίων περιστερῶν, ὅμοια πρὸς τὴν ἀγγελλομένην ἐκ τῶν νοτιοδυτικῶν ἐπαρχιῶν τῆς Ἀγγλίας. Εἰς μόνην τὴν κομητείαν τοῦ *Wiltshire* ὑπολογίζονται ὅτι ἐπέδραμον κατὰ τὸν παρελθόντα Μάρτιον 600,000 περιστερῶν. Πόθεν προέρχεται τὸ πλῆθος αὐτό; Ὑποτίθεται ὅτι τὸ δρυμύτατον ψῆχος τὰς ἐξηνάγκασε νὰ ἐγκαταλείψουν τὰ δάση τῆς Σκανδυναβίας καὶ τὰς Βαλτικὰς ἐπαρχίας. Οἱ Ἄγγλοι καλλιεργῆται εὐρίσκονται εἰς ἀπόγνωσιν, ἀδυνατοῦντες ν' ἀμυνθῶσι κατὰ τῆς μᾶστιγος ταύτης, ἣτις δὲν ἀφῆκε χλωρὸν φύλλον, κατὰ τὴν κοινὴν φράσιν. Ἡ Κυβέρνησις ἠναγκάσθη νὰ χρησιμοποίησῃ αὐτὸν τὸν στρατὸν πρὸς ἐξόντωσιν τῶν ἐπιδρομέων, διαθέσασα δύναμιν πεντακισχιλίων ἀνδρῶν. Εἰς μίαν τοιαύτην φοινικὴν μάχην ἔπασαν 100 χιλιάδες περιστερῶν, χωρὶς νὰ ἐλαττωθῇ τὸ κακόν. Αἱ δὲ δημοτικαὶ ἀρχαὶ ἔταξαν ἀμοιβὴν χρηματικὴν διὰ τοὺς κομιστάς

κεφαλῶν περιστερῶν, 10 λεπτὰ κατὰ κεφαλὴν.

— Εἰς τὴν παρασκευαζομένην διὰ τὸν Ν. Πόλον ἀποστολὴν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Δόκτωρος Μάουσι θὰ χρησιμοποιηθῇ καὶ ἀερόπλανον πρὸς τοῦτο παραγγελλέν, τύπου στρατιωτικοῦ μονοπλάνου Μπλεριό, διὰ δύο ἀναβάτας. Τὸ ἀερόπλανον θὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ τὴν ἐξερεύνησιν μερῶν ἀπροσίτων ἄλλως. Παρεκτός τοῦ ἀεροπλάνου, ἡ ἀποστολὴ αὕτη θὰ νεωτερίζῃ τῶν προγενεστέρων καὶ κατὰ τοῦτο, ὅτι θὰ εὐρίσκειται εἰς διαρκὴ συγκοινωνίαν μετὰ τῆς Αὐστραλίας διὰ τοῦ ἀσυρμάτου τηλεγράφου. Χρόνος ἀναχωρήσεως ὤρισθη ὁ προσεχὴς Νοέμβριος.

ΓΑΛΛΙΑ

Τὸ 7ον Προϊστορικὸν Συνέδριον τῆς Γαλλίας θὰ συνέλθῃ κατὰ τὸ ἐνεστίως ἔτος εἰς *Nîmes* ἀπὸ τῆς 6 μέχρι τῆς 12 Αὐγούστου. Διὰ πᾶν σχετικὸν οἱ ἐνδιαφερόμενοι ἐπιστήμονες ἀπευθύνονται πρὸς τὸν Dr Marcel Baudouin 21, rue Linné, εἰς Παρίσιους.

— Παγκόσμιον Ἐθνογραφικὸν Ἰνστιτούτον ἰδρύθη ἑσχάτως εἰς Παρίσιους σκοπὸν ἔχον τὴν μελέτην τοῦ πολιτισμοῦ ἀνὰ τὰ διάφορα ἔθνη διὰ μέσου τῶν αἰώνων.

— Τὸ ἀερόπλανον Breguet κατάρθωσε νὰ ὕψωθῇ καὶ νὰ διατρέξῃ εἰς ὕψος 15 μέτρων διάστημα ἑνὸς χιλιομέτρου φέρον 11 ἐπιβάτας πλὴν τοῦ πηδαλιούχου.

— Κατ' ἀνακοίνωσιν γενομένην ὑπὸ τοῦ Λαθασσέρ εἰς τὴν Ἑθνικὴν Γεωγραφικὴν Ἐταιρείαν τῆς Γαλλίας περὶ τῆς παραγωγῆς σιτηρῶν κατὰ τὸ 1909, τὴν πρώτην θέσιν κατέχει ἡ Ἀμερικὴ, παραγαγούσα 1 δισεκατομμύριον καὶ 950 ἑκατομμύρια χιλιόγραμμα. Κατόπιν ἔρχονται κατὰ σειράν αἱ ἐξῆς εὐρωπαϊκαὶ χῶραι:

Ρωσία 1 δισεκ.	740	ἐκατ.
Γαλλία	980	»
Αὐστρουγγαρία	510	»
Ἰταλία	400	»
Γερμανία	390	»

Ισπανία	280	έκατ.
Αγγλία	175	»
Ρουμανία	150	»
Βουλγαρία	130	»
Τουρκία	85	»
Βέλγιον	40	»
Πορτογαλλία	15	»

Ἄλλαι δὲ χῶραι σιτοπαραγωγαὶ εἶναι :

Σιβηρία	400	έκατ.
Ἀργεντινὴ	380	»
Καναδάς	370	»
Αὐστραλία	150	»
Ἀλγερία	65	»
Ἰαπωνία	60	»

Ἡ ὀλικὴ παραγωγή ἠδῆσεν ἀπὸ δεκαπενταετίας ἀνελθοῦσα ἀπὸ 6 δισεκατομμυρίων καὶ 540 ἑκατομμυρίων (1895) εἰς 9 δισεκατομμύρια 140 ἑκατομμύρια (1909). Ἡ μεγαλητέρα αὐξήσις παρατηρεῖται εἰς τὴν ἀνατολικὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀμερικὴν.

— Δύο Γάλλοι ἀεροπόροι, οἱ Bienaimé καὶ Senouque, ἀνήλθον τὴν 9 Ἀπριλίου ν. ἔ. διὰ σφαιρικοῦ ἀεροστάτου εἰς ὕψος 9.000 μέτρων. Ἀπὸ τῶν 7.500 μέτρων ἤρχισαν νὰ αισθάνωνται δυσφορίαν, ἰδίως ὡς πρὸς τὴν ἀναπνοὴν καὶ εἴθεσαν εἰς χρῆσιν τὰ δευγανοῦχα μηχανήματα.

Τὸ ψῦχος ἦτο 35 βαθμοῦς ὑπὸ τὸ μηδέν. Ἐν τούτοις τὴν ὑπεροχὴν ἔχουσιν ὡς πρὸς τὸ ὕψος τῆς ἀναβάσεως οἱ Γερμανοὶ ἀεροπόροι Μπέρσεν καὶ Σούριγκ, οἱ ἑποιοὶ τὴν 10 Αὐγούστου ν. ἔ. 1909 ἀνήλθον εἰς 10.000 μέτρων.

— Ἐπὶ πρωτοβουλία τοῦ καθηγητοῦ τοῦ Λυκαίου Κονδορσέ Ἀλφρέδου Ρουκε ἐτέθησαν αἱ βάσεις νέου μουσείου ἐν Παρισίοις, ὀνομασθέντος «Μουσείου τοῦ λόγου». Τὸ Μουσεῖον τοῦτο σκοπὸν ἔχει τὴν συλλογὴν καὶ διαφύλαξιν φωνογραφικῶν κυλινδρῶν, ἀποτυπῶντων φωνὰς διασήμων ἀνδρῶν, διαλεκτικὰ ἰδιώματα διαφόρων λαῶν, μουσικὰς συνθέσεις, ᾄσματα κλπ. Ἀνάλογα ἰδρύματα λειτουργοῦν ἤδη καὶ ἀλλαχοῦ, ὡς ἐν Βιέννῃ τὸ «Φωνογραφικὸν Ἀρχεῖον» καὶ ἐν ταῖς Ἠνωμέναις Πολιτείαις τὸ «Σμιθσόνιον Ἰνστιτοῦτον».

ΡΩΣΙΑ

Κατὰ τὰ ἐξαγόμενα τῆς Στατιστικῆς μέγας εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν θανάτων ἐν Ρωσίᾳ ἐκ μεταδοτικῶν νοσημάτων. Οὕτω κατὰ τὸ 1910 ἀπέθανον: ἐξ ὀστρακιάς 210.000, ἐκ τυφοειδοῦς πυρετοῦ 128.000, ἐξ εὐλογίας 70.000 κλπ.

ΑΝΑΓΝΩΣΤΗΡΙΟΝ

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

Augusto de Benedetti Verso la Meta, Milano 1910. Τὸ βιβλίον τοῦτο ἐξεδόθη τὸ πρῶτον κατὰ τὸ 1907 καὶ ἐντὸς τετραετίας ἐφθάσε τὴν πέμπτην ἐκδόσιν — 10 χιλιάδας ἀντιτύπων. Ὁ τίτλος τοῦ «Πρὸς τὸν Σκοπὸν» δὲν φανερῶναι εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸ εἶδος τοῦ περιεχομένου. Ἄλλ' ὅταν ἀπλῶς φυλλομετρήσῃ τις αὐτό, κατανοεῖ ὅτι εἶναι βιβλίον κατ' ἐξοχὴν συντελεστικὸν εἰς τὴν μόρφωσιν τῆς νεότητος καὶ ἀριστον ὡς ἀνάγνωσμα μαθητῶν τῆς μέσης ἐκπαιδεύ-

σεως καὶ φοιτητῶν. Τὰ διάφορα κεφάλαιά του φέρουν ἐπιγραφάς: Ἑγχειρὴν τῆς μελέτης, Μέθοδος πρὸς σπουδὴν, Ἡ τέχνη τῆς παρατηρήσεως, Ἡ μεγαλόφωνος ἀπαγγελία, Ἡ τέχνη τῆς ἀναγνώσεως, Ἡ ἐκλογή βιβλίων, Ἐκατὸν συγγραφεῖς, τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ ἀναγνώσουν οἱ νέοι κλπ. Εἰς τὸν παγκόσμιον παιδαγωγικὸν τύπον ἔτυχεν εὐμεινεστάτων κρίσεων, ἢ δὲ μετάφρασις του εἰς τὴν ἑλληνικὴν θὰ ἦτο ἀληθῆς ἐκδοῦλευσις διὰ τὴν σπουδάζουσαν νεότητα.